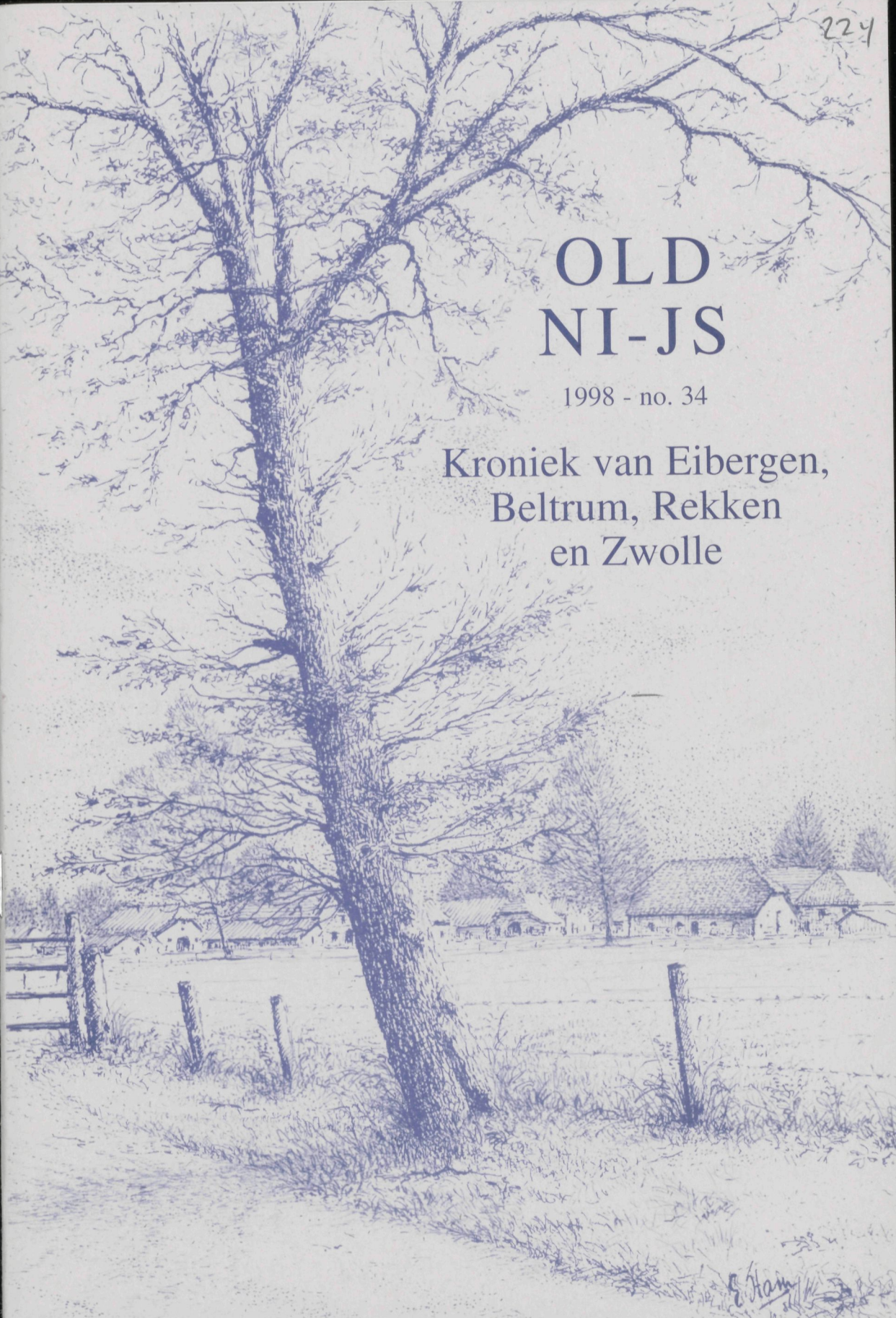

OLD NI-JS

1998 - no. 34

Kroniek van Eibergen,
Beltrum, Rekken
en Zwolle

E. Ham

1093-2241

f Bus - 4 - 4

Old Ni-js is het orgaan van de Historische Kring Eibergen.

Lidmaatschap/abonnement kost f 25,- per jaar.

Inwonende leden betalen f 5,- per jaar, maar ontvangen hiervoor geen extra nummer van Old Ni.js.

Secretariaat: Historische Kring Eibergen
Vogelenzangstraat 34
7151 VD Eibergen
Tel. 0545-473393

Bestuur Historische Kring Eibergen

E.H. Wesselink. Hondevoort 22,	7152 BA Eibergen
J.H.J. Aarnink. Corn. Trooststraat 90,	7482 XG Haaksbergen
J. Baake. Nieuwenhuizenstraat 5,	7161 VB Neede
H.G. Schepers. Grotestraat 60,	7151 BB Eibergen
J. van Dijk-Sijbrandij. De Blomsgaarden 26,	7151 AM Eibergen
H.E. Grobbee. De Horst 7,	7141 DG Groenlo
J. Busink-Te Biesebeek. Lariksweg 23,	7151 XV Eibergen
G.H. Braakman, Holterweg 13,	7157 AG Rekken
A. Dijkhuizen-Blankvoort. Vogelenzangstr.34,	7151 VD Eibergen

Administratie:

Historische Kring Eibergen
Nieuwenhuizenstraat 5
7161 VB Neede

Tel. 0545-294001

Bank:

Rabo Eibergen
rek.nr. 31.64.48.095

Redactie: E.H.Wesselink, J.Baake en J.van Dijk-Sijbrandij.

Tekstverwerking: A.Dijkhuizen-Blankvoort.

Foto's: J.Baake.

Geheel of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

ISSN 1381-2548

old ni-js

Kroniek van Eibergen,
Beltrum, Rekken en Zwolle

12e jaargang no. 34

augustus 1998

Inhoud van dit nummer:

- Bestuursmededelingen blz 2
- De Vrede van Munster
door E.H. Wesselink 4
- Ons Zoekplaatje
door J.. Baake 15
- Drie Rekkense Schoolmeesters
door G.H. Braakman 18
- De Witte Bakkerij in de Grotestraat
door E.H. Wesselink 34
- Scheppels Mankzaod
door E.H. Wesselink 42
- Jaarrekening 1997 / Balans 1996, 1997
door Bestuur H.K.E. 47

Bestuursmededelingen

Correctie.

Op de inhoudspagina van het vorige Old Ni-js stond vermeld: 11e jaargang no.32 december 1998. Dit moest zijn: 12e jaargang no.33maart 1998.

Contributie.

Het voorstel van het bestuur om de contributie per 1 januari 1999 te brengen op f 30,- per lid per jaar, werd door de aanwezige leden op de ledenvergadering zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd. De verhoging is nodig in verband met de stijgende verzendkosten en de kwaliteitshandhaving van Old Ni-js, die we nastreven. We hopen dat vele leden nog hun machtigingskaart invullen voor de automatische betaling vanaf 1 januari 1999.

Excursie.

De excursie van 23 mei j.l. was een succes. De 50 deelnemers genoten van kasteel Bergh, Hoog Elten, de natuur en de thee- en koffiepauzes, waarin prettige gesprekken plaats vonden.

Open Monumentendag, 12 en 13 september 1998. Thema: Steengoed.

In overleg met het gemeentebestuur organiseren we ook dit jaar de Open Monumentendag in Eibergen. Het landelijk comité Open Monumentendag koos dit jaar voor het thema Steengoed, met als onderwerpen restauratie en onderhoud van monumenten en bij restauraties gebruikte materialen en werkwijzen. We willen dit thema als volgt gestalten geven:

De volgende monumenten zullen op zaterdag 12 september van 10-17 uur en op zondag van 14-17 uur open zijn: de hervormde kerken van Eibergen en Rekken, de Mallemsse molen en de Piepermolen te Rekken en de r.k. kerk te Rekken.

De VVV is 's zaterdags voormiddags open en 's zondags niet.

1. In overleg met museum De Scheper zal in museumboerderij De Vuurrever een overzicht te zien zijn van de bouwwerkzaamheden van de opbouw door vrijwilligers van de Vuurrever en mogelijk van "de villa" aan de Grotestraat.

2. We hopen in de hervormde kerk interessant fotomateriaal te kunnen exposeren van de laatste restauratie van 1970-1974.

3. Evenzo hopen we in het Muldershuis bij de Mallemsse molen of in de molen zelf iets te kunnen laten zien van de restauratie van 1948 en het muldershuis uit de zeventiger jaren.

3. Misschien is er ook in de hervormde kerk van Rekken iets te zien van de werkzaamheden, die daar in de zeventiger jaren plaats vonden.

4. De fiets- en autotocht Grenslandroute van vorig jaar is nog volledig actueel en voor liefhebbers te verkrijgen bij de VVV.

Grensoverschrijdend 1. Eibergen-Vreden.

Ook de stad Vreden heeft dit jaar op 12 en 13 september een keur aan bezienswaardigheden. Wie op zaterdag of zondag per fiets of per auto naar Vreden rijdt, kan de kerk te Zwilbroek bezoeken en ook de kerken te Vreden zijn open ter bezichtiging. We maken graag opmerkzaam op het prachtige romaanse deurportaal van de stiftskerk.

Verder is in de stad het Hamalandmuseum op beide dagen gratis toegankelijk en in het stadspark is de watermolen Huning in bedrijf. In Ammeloe is op beide dagen "Kaffee mit Kroamstuten" te verkrijgen.

Kortom, een tochtje naar Vreden loont op de beide monumentendagen. Het programma van Vreden is bij de VVV verkrijgbaar.

Grensoverschrijdend 2: Excursie naar de Bronnen.

Vanwege het thema "Steengoed" kwamen we op het idee om op **vrijdag 11 september** met belangstellenden een uitstapje per bus te organiseren naar de Baumberge, even over de grens. Bijna alle monumentale kerken langs de Berkel, ook die van Eibergen, bevatten bouwelementen van Baumberger zandsteen, dat via de Berkel werd aangevoerd.

We gaan op 11 september op zoek naar de bronnen van zandsteen en Berkel.

Programma Excursie.

Vertrek om 9.30 uur vanaf school Het Assink, Rekkenseweg 1 te Eibergen.

11.00 uur. Bezoek met rondleiding in zandsteenmuseum te Havixbeck. Aansluitend koffiedrinken (met "Kuchen") in het Kaffeehaus daar.

13.00 uur. Bezoek aan de werkplaats van steenhouwersbedrijf Farck, even buiten Havixbeck.

14.30 uur. Bezoek aan Billerbeck, vanwege de vele interessante zandstenen ornamenten aan kerken en huizen daar. Aansluitend thee-, koffie of andere consumptie.

16.00 uur Naar de bron van de Berkel bij Billerbeck.

18.30 uur Aankomst te Eibergen.

De kosten van de trip, zullen f 45,- à f 50,- per persoon bedragen. (twee consumpties inbegrepen). Er is onderweg geen tijd om uitgebreid te lunchen. Men neme een paar broodjes mee voor onderweg.

Er kunnen maximaal 40 personen aan de trip deelnemen in verband met de rondleidingen in museum en werkplaats. Dus, wie het eerst komt, het eerst maalt.

Aanmelding kan bij - Hennie Wesselink, tel. 0545-471866, of Annie Busink tel. 0545-471498. Verdere informatie krijgt men dan thuis.

De vrede van Munster 1648

Het is opmerkelijk, hoeveel historische feiten er dit jaar herdacht kunnen worden. Onderstaand lijstje toont het aan.

- 1648... Vrede van Munster. Einde tachtigjarige oorlog.
- 1748.... Inwijding kloosterkerk Zwilbroek
- 1798.... Eerste Nederlandse grondwet.
- 1848.... Grondwetsherziening Thorbecke.
- 1898.... Koningin Wilhelmina aanvaardt regering
- 1908... 8 december Muziekvereniging Excelsior opgericht.
- 1918... Einde eerste wereldoorlog.
- 1948... 50-jarig regeringsjubileum koningin Wilhelmina.
Inhuldiging koningin Juliana.
Oprichting Vriendenkring Mallemsse Molen.
- 1998... Uniek in Europese geschiedenis: Nederland heeft honderd jaar
een vrouw als staatshoofd.

We willen in dit artikel wat nader ingaan op de vrede van Munster van 1648. Aan de andere feiten hopen we in ons volgend Old Ni-js aandacht te schenken.

350 jaar Vrede van Munster 1648 - 1998

"t Is bruiloft in de weide
't Is bruiloft op het lant.
De heemraet leit den Haet aan toom
De koeien geven melck en room.
Het is al boter tot den boôm.*
men zingt al Pais en Vree."

* boôm= bodem. Het vat zit tot de bodem vol boter

Zo bezong Vondel in 1648 de vrede van Munster. De blijdschap was algemeen. Eindelijk was er een eind gekomen aan de tachtigjarige oorlog, de vrijheidstrijd, die ons de onafhankelijkheid van Spanje bracht.

Vroeger werd bij het geschiedenisonderwijs op de scholen dan ook veel aandacht geschonken aan de tachtigjarige oorlog; bij ouderen zijn de hoofdlijnen nog enigszins bekend, maar bij jongeren nauwelijks meer. Het huidige geschiedenisonderwijs legt de accenten op de 19e en 20e eeuw, waardoor zaken als tachtigjarige oorlog en gouden eeuw achter de horizon verdwijnen.

Slechts enkele feiten en namen zijn in het geheugen blijven hangen: Willem van Oranje- op 1 april verloor Alva zijn bril- 1600 slag bij Nieuwpoort- en natuurlijk Piet Hein. Zijn naam mocht dan klein zijn, zijn daden waren groot: "Hij heeft gewonnen, gewonnen de zilvertlo-o-o-ooot!"

De vrede van Munster was dus het einde van de oorlog. Maar, hoe was het begonnen? En waar ging het eigenlijk om in 1568, toen Willem van Nassau, prins van Oranje, in opstand kwam tegen Filips II, de koning van het toenmaals machtigste land van Europa? Kort gezegd: Willem van Oranje en de Nederlanders wilden iets niet, wat paus en koning van hen eisten. Ze wilden niet gedwongen worden om katholiek te zijn en ze wilden geen belasting betalen, die de koning hen zonder raadpleging van de Staten-Generaal wilde opleggen. (de zg. 10e, 20e en 100e penning.)

Voor liefhebbers; enkele jaartallen ter ondersteuning.

1567. Filips II zendt Alva naar Nederland.
Instelling Raad van Beroerten, "Bloedraad" genoemd door het volk.
Instelling nieuw belastingstelsel: 10e, 20e en 100e penning.
1568. Willem van Oranje begint opstand. Twee mislukte invallen, in Groningen en Limburg. Egmond en Hoorne door Alva als "exempel" onthoofd.
Graaf Adolf, broer van W. v.Oranje gesneuveld.
1572. "Op 1 april verloor Alva zijn bril". De watergeuzen nemen Den Briel in.
Eerste succes van de opstand. Andere steden verklaren zich "voor de prins".
1573. Wraaktocht van Alva. Zutphen, Naarden en Haarlem uitgemoord. Van Alkmaar begint deVictorie. Het beleg van Alkmaar door Spanjaarden mislukt.
1574. Leidens ontzet. Lodewijk en Hendrik, twee broers van Willem van Oranje op Mokerhei gesneuveld bij poging, Leiden te hulp te komen.
1579. Unie van Utrecht, basis voor latere Republiek. Willem van Oranje door Filips II in de ban gedaan.
1581. De Staten zweren Filips II als vorst af en roepen de Verenigde Republiek uit.
1584. Willem van Oranje door Balthazar Gerards vermoord.
1588. De Spaanse onoverwinnelijke vloot vernietigd.
1590. "Turfschip van Breda". Eerste succes van Prins Maurits.
1600. Om te onthouden: Prins Maurits wint de slag bij Nieuwpoort!!
- 1609-1621. Twaalfjarig Bestand. Godsdiensttwisten.
1617. Raadpensionaris Johan van Oldenbarnevelt onthoofd.
1628. Om nooit te vergeten: Piet Hein kaapt de zilvertvloot bij Cuba!!
1627. Frederik Hendrik neemt Grol in.
1629. Frederik Hendrik neemt Den Bosch in.
1639. De tweede onoverwinnelijke vloot verslagen door Maarten Harpertsz. Tromp op de reede van Duins in Zuid-Engeland.
1647. Frederik Hendrik overleden. Zijn zoon Willem II volgt hem op als stadhouder.
1648. Vrede van Munster

Tachtig Jaar Oorlog. Drie Generaties Oranje.

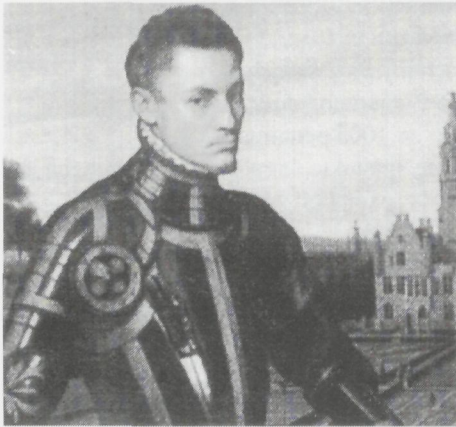
Willem van Oranje, de voornaamste edelman in de Nederlanden en o.a. stadhouder van Holland en Zeeland, vond in zijn verzet, zij het aanvankelijk aarzelend, steun in zeven Nederlandse gewesten, die zich in 1581 van Spanje afscheidden en verder de Verenigde Nederlandse Republiek worden genoemd. Bij de oorlog waren drie generaties uit het huis van Oranje betrokken:

1568-1584: Willem van Oranje. Een bange tijd, waarin voortzetting van de opstand en Oranjes leven vaak aan een zijden draadje hingen.

1584-1625: Prins Maurits, tweede zoon van prins Willem. Hij zag kans, de zeven gewesten van Spaanse legers te zuiveren.

1625-1647: Succesvolle voortzetting van de vestingoorlog door Frederik Hendrik, de 18 jaar jongere broer van prins Maurits.

1647-1648: Stadhouder Willem II, zoon van Frederik Hendrik.

Willem van Oranje

Maurits

Frederik Hendrik

Willem II

Strijd ter Zee

De stadhouders hadden dan wel gezorgd voor veilige landsgrenzen, maar het waren vooral de Hollandse en Zeeuwse kooplieden, die met hun visserij en steeds groeiende koopvaardijvloten het nodige kapitaal hadden geleverd voor de dure strijd te land.

Immers, toen Portugal in 1590 door Alva aan Spanje werd onderworpen, sloten de Spanjaarden de haven van Lissabon voor de Hollandse zeevaarders, die toen zelf op zoek moesten naar zout (voor de haringvisserij) en specerijen. Ze vonden zelf de zeeweg naar Oost- en West-Indië en verdreven daar de Portugezen, die nu immers als vijanden konden worden beschouwd.

En zo legden de Oost- en West-Indische Compagnie de basis voor het Nederlandse koloniale rijk, dat meer dan 300 jaar lang de trots van Nederland zou zijn.

Daarnaast zorgde onze oorlogsvloot ervoor, dat Spanje geen legers meer in Antwerpen kon afzetten. Over land waren de Zuidelijke Nederlanden die Spanje trouw waren gebleven, sinds 1635 niet meer bereikbaar voor Spaanse troepen, want Frankrijk werd in dat jaar onze bondgenoot tegen Spanje. Het mengde zich toen in de dertigjarige oorlog, die Duitsland teisterde van 1618-1648.

Spanje zag toen in, dat het zowel te land als ter zee was verslagen en wilde vrede. In Duitsland was na dertig jaar het besef doorgedrongen, dat niemand de verwoestende oorlog winnen kon. Ook daar werd men rijp voor de onderhandelingstafel.

Munster en Osnabrugge. Hel en Vagevuur.

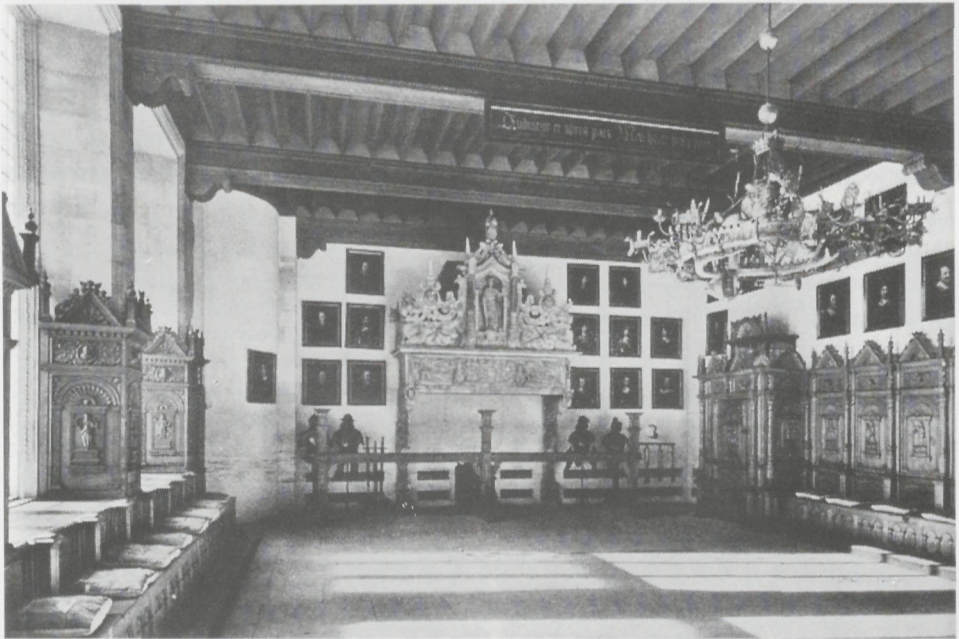
Er moesten echter heel wat hobbels genomen worden, voordat men aan de conferentietafel zat. Waar zou de conferentie plaatsvinden? Keulen (te rooms) en Lübeck (te protestants) vielen af. Katholieken en protestanten vergaderden niet samen. Tenslotte kwamen Munster en Osnabrugge in Westfalen uit de bus, twee kleine provinciestedjes, wier neutraliteit officieel door de keizer van Duitsland en de landsbisschop van Munster werden gegarandeerd. De roomsen vergaderden in Munster, de protestantse vorsten in Osnabrugge, waar ze op 24 oktober 1648 tenslotte de vrede van Westfalen sloten, die een eind maakte aan de dertigjarige oorlog.

In Munster werden de besprekingen gevoerd tussen de Nederlandse afgevaardigden en o.a. de Franse en Spaanse, die een eind moesten maken aan de tachtigjarige oorlog.

Het waren geen riante verblijven daar in Munster en Osnabrugge. De nauwelijks 10.000 inwoners tellende stadjes moesten duizenden vreemdelingen zien te herbergen tijdens de conferenties. Want de delegaties telden grote aanhang van bedienden en geliefden. De hygiënische toestanden waren door de overbevolking dan ook erbarmelijk. De straten lagen vol mest van de vrij rondscharrelende var-

"Die Gehenkten". Ets uit 1633, die de wreedheden uit de dertigjarige oorlog (1618-1648) realistisch weergeeft.

De Vredeszaal te Munster, nog in dezelfde staat als in 1648 met portretten van de afgezanten der verschillende landen.

kens, die zich tegoeddeden aan het afval van geslacht vee en gevogelte, om dan op hun beurt geslacht te worden. Er werd veel vlees gegeten. Groente kende men nauwelijks. Het wemelde er van de ratten en de vlooiën, waartegen de dames als bescherming schoothondjes hielden. Haast alle volwassenen werden gekweld door rotte kiezen en kiespijn. Hun adem rook dan ook niet fris. De taferelen bij de kiezentrekker op de markt waren nou niet bepaald een aanmoediging om het gebit te laten saneren.

Munster en Osnabrugge werden wel spottend "hel en vagevuur" genoemd. Of dat te maken had met de onhygiënische toestanden daar, of met het feit, dat de ene stad voor rooms doorging en de andere voor protestants, is mij niet bekend. Dat de wederzijdse vijandigheid nog diep geworteld zat, moge blijken uit het volgende detail. Toen de Nederlandse delegatie in Munster beleefdheidsbezoeken bij de andere delegaties aflegde, gaf de pauselijke nuntius daar niet thuis. De Nederlanders werden niet ontvangen. De Staten-Generaal gaven toen prompt vanuit Den Haag aan hun delegatie de opdracht, verder af te zien van elk contact met de vertegenwoordiging van de H. Stoel.

Vijf jaar lang het heen en weer.

De vredesbesprekingen duurden al met al vijf jaar! Een record. Maar, er moest ook zoveel geregeld en heen en weer gereisd worden, voor en aler men aan de conferentietafel zat! Eerst moest elk van de zeven gewesten een afgevaardigde aanwijzen. Alleen Holland twee.

Gelderland, als voormalig hertogdom, was in rang eigenlijk het voornaamste en mocht dan ook de voorzitter leveren, maar het duurde wel even, voordat de drie kwartieren Arnhem, Nijmegen en Zutphen het eens waren over de Gelderse afgevaardigde. Het werd tenslotte Barthold van Gent, heer van Meijnerswijck, een amtman (een soort van landdrost) uit de Bommelerwaard. Het kwartier Zutphen was danig teleurgesteld. Maar als pleister op de wonde kreeg Zutphen de koerierspost toegewezen. Dat was niet helemaal niks, want er zou vijf jaar lang heel wat heen en weer gereisd worden naar Munster. En zo kreeg Zutphen een economisch voordeeltje mee.

De belangrijkste man van de delegatie werd Adriaen Pauw, die als burgemeester van Amsterdam bestuurservaring had opgedaan. Hij werd door de Franse en Spaanse delegaties met egards behandeld. Maar voor de omkooppraktijken, zo gangbaar bij de Franse en Spaanse gezanten, bleek de onkreukbare Pauw niet gevoelig te zijn.

Pas nadat de te volgen procedures waren vastgesteld, kon er worden gewerkt aan een concept-verdrag, dat maar liefst 79 artikelen bevatte. De vaststelling ervan kostte heel wat heen en weer reizen. En het onderlinge overleg duurde lang, want elk gewest moest er zich over uitspreken. Het was haast een gebed zonder end, want ook Spanje en Frankrijk hadden hun inbreng, waarover weer onderhandeld

Intocht van Adriaan Pauw in Munster. Zoals de schilder Gerard Terborch zich die voorstelde.

moest worden. En de oorlog ging intussen ook nog door.

In december 1645 vertrok de eerste officiële delegatie via Deventer naar Munster. Met groot gevolg en bagage. Men had zich van een flinke eetvoorraad voor de eerste tijd voorzien. Want men vreesde, en terecht, dat in het door de oorlog kaalgeplunderde Westfalen niet veel te koop zou zijn.

De reis kostte f 12.884,-. Over de afstand van Deventer naar Munster deed men zes dagen! Dat was echter uit berekening, want ze wilden de daar reeds aanwezige ambassadeurs gelegenheid geven tot een passende ontvangst. Hoe zou die zijn? Zouden ze daar nog behandeld worden als onderdanen van Spanje of als vertegenwoordigers van een onafhankelijke staat? Het viel alleszins mee. Een half uur buiten Munster werden ze opgewacht door vijf koetsen, drie van Frankrijk en twee van Portugal en ze werden aangesproken met de ministerstitel "Excellentie". Dat klonk goed. En in Munster aangekomen, bleken ze in rang gelijkgesteld te zijn aan de delegatie van de republiek Venetië, die ook aan de conferentie deelnam.

Het jaar 1646 ging met onderhandelen heen en in 1647 boekte men weinig vooruitgang. Stadhouder Frederik Hendrik overleed en Frankrijk lag dwars, het wilde meer gebiedsuitbreiding in Zuid-Vlaanderen en daar waren de Staten-Generaal op hun beurt zo bevreesd voor, dat ze besloten tot vredesluiting zonder Frankrijk.

Schilderij van Gerard Terborch: het moment van de eedsaflegging in de vredeszaal te Munster. Midden achter de tafel Barthold van Gent, de Gelderse afgevaardigde, die als voorzitter van de Nederlandse delegatie de eedformule voorleest, de overige vijf met opgeheven hand voor het afleggen van de eed. Vierde van links Adriaan Pauw. Rechts met hand op kruis en evangelieboek een Spaanse gezant.

Vrede is het beste van alle zaken. 15 mei 1648.

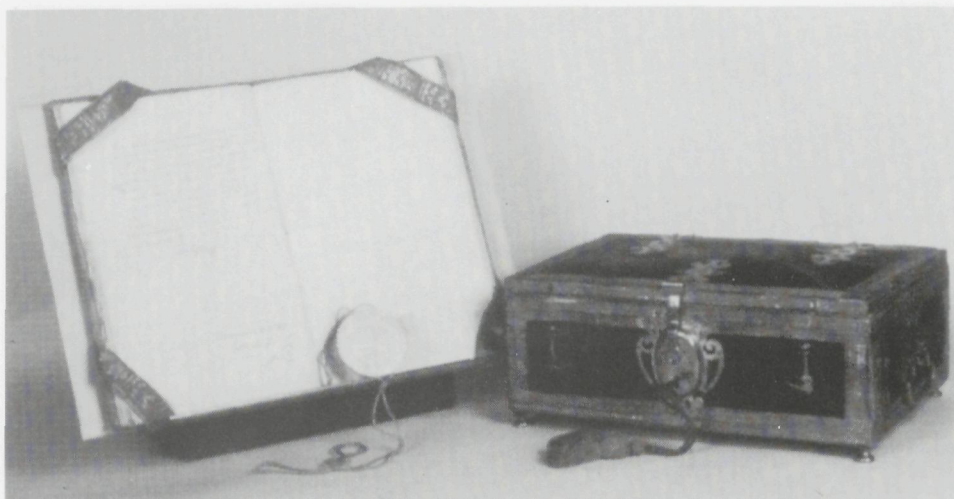
Zo staat het te lezen op de hardplaat van de vredeszaal te Munster.

Eindelijk, op 15 mei 1648 werd het vredesverdrag geratificeerd.

De Spanjaarden stalen de show. Twee uur na aankomst van de sober-deftige burgermansdelegatie van de Republiek ten stadhuisse, verscheen met groot vertoon de Spaanse: vijf fraai versierde, door zes paarden getrokken koetsen met prachtig uitgedoste inzittenden van Spaanse adel. Na een stoet van trompetters, 24 lakeien en 12 ruiters en hellebaardiers volgde de graaf van Peñarda, gezeten in een door zes appelgrauwe merries getrokken staatsiekaros en omstuwd door 14 pages.

In het stadhuis volgde na de begroetingen de ondertekening van de protocollen en tenslotte werden de eden afgelegd. De Spanjaarden zwoeren op het kruis en de Nederlanders op de bijbel.

En de beide delegaties schonken elkaar een rood kistje met daarin de volledige tekst van het verdrag. De Spanjaarden presenteerden zich ook in dit geschenk als grote mogendheid door een prachtig versierd kistje te overhandigen, de zuinige Nederlanders overhandigden een onopgesmukt rood kistje. De Hoogmogende Heren Staten-Generaal hadden ook hier hun zuinig koopmanschap niet verloochend. Ze hadden de hand op de knip gehouden.

Het mooie Spaanse kistje met het verdrag.

Buiten op straat waren er door Spanje georganiseerde feestelijkheden. Voor het stadhuis stond een wijnfontein, waaruit gratis wijn te drinken was. Volksvrouwen slurpten het Spaanse vocht met beide handen naar binnen.

Het door Spanje aangeboden diner aan de delegaties bestond uit meer dan 500 schotels, wordt er beweerd. Het kon niet op. Het leek wel, alsof Spanje een grote overwinning had behaald. En dat was bepaald niet het geval.

Hoort! Hoort! De Verkondiging van de Vrede!

Op 5 juni 1648 werd den volke officieel door de stadsomroeper van Den Haag kond gedaan, dat er op 30 januari "tot Lof ende Eere van God" in Munster een vaste en betrouwbare vrede was gesloten. De afkondiging vond plaats op dezelfde dag, als waarop 80 jaar daarvoor, in 1568, de graven Egmond en Hoorne door Alva waren onthoofd op de Grote Markt te Brussel. Was dat toeval?

Het verdrag bevatte 79 artikelen over de meest uiteenlopende zaken. In het eerste artikel, waarin sprake was van een "eeuwige vrede", werden de onafhankelijkheid en de soevereiniteit van de republiek door Spanje definitief erkend. De Republiek zag haast al haar eisen ingewilligd. Het ooit zo machtige Spanje boog diep in Munster. Maar niet alleen Spanje. Ook de keizer van Duitsland en de paus boetten aan macht in. De keizer moest erkennen, dat de eenheid van het middeleeuwse Duitse rijk onherstelbaar verloren gegaan was en de paus moest afzien van een Europa, waarin slechts plaats was voor de ene heilige rooms-katholieke kerk. De romaanse landen waren dan wel voor bijna 100% rooms-katholiek gebleven, in Duitsland, Skandinavië, Nederland en Engeland overheerste in kerk en staat grotendeels het protestantisme.

Een veelzeggende anonieme houtsnede uit 1648.

Vreugdevolle postiljons te paard op weg door Europa: naar Wenen, Parijs, Stockholm.

Op zee een scheepje met de vredesvlag.

Op de grond de gebroken degens

en ander wapentuig. In de lucht links de god van de vrede en rechts Mercurius, de god van de handel en welvaart.

De Verenigde Nederlandse Republiek. Een Grote Europese Mogendheid.

Van groot belang voor de republiek was, dat er in het vredesverdrag niet getornd werd aan de handelsoctrooien die Oost- en West-Indische Compagnie in het verre Oosten en in Amerika hadden. Deze handel n.l. verzekerde de republiek van haar economische positie, die haar tot Å 1700 tot een grote mogendheid maakte, waarmee men in Europa rekening hield.

Na 1700 kwam ze met haar slechts 2 miljoen inwoners en haar merkwaardig, niet slagvaardig staatsbestel, voorgoed terecht in de zijlijn van de Europese- en wereldpolitiek.

Oorlog lost nooit iets op. Munster in Europees perspectief.

Bij de vrede van Westfalen en Munster viel Europa uiteen in een lappen deken van onafhankelijke staten en staatjes. Aan het feodale stelsel was een eind gekomen. Er trad een nieuw historisch tijdperk in met een nieuwe rechtsorde. Eén van de kenmerken daarvan was, dat geen enkel land het recht had, een eind te maken aan het bestaan van een ander land. En godsdienstoorlogen zijn er sindsdien in Europa niet gevoerd, al speelden godsdienstige tegenstellingen en onderlinge rivaliteit een grote rol. Met name stadhouder Willem III trad tot 1700 herhaalde malen op, om het machtsevenwicht te bewaren.

Het verdrag van Westfalen bepaalde de kaart van Europa tot 1795. Nadien waren er telkens weer conferenties nodig, om de door oorlogen verstoorde rechtsorde te herstellen, zoals in 1815 na de Napoleontische oorlogen en in 1919 na de eerste wereldoorlog en in 1945 na de tweede. De tijd heeft inmiddels geleerd, dat al die oorlogen nooit iets oplosten.

Het Europa der nationale staten met zijn steeds weerkerende onderlinge rivaliteit, waarvan het fundament in Munster werd gelegd, lijkt in onze tijd plaats te moeten maken voor een nieuwe rechtsorde, n.l. die van een Europese Gemeenschap, die macht dienstbaar wil maken aan het recht, zoals professor Kooijman het stelde tijdens de herdenking.

Die nieuwe rechtsorde eist, dat ieder land iets van zijn zelfstandigheid afstaat. De vraag is echter, hoeveel. Grenzen vervagen in onze tijd. Ze zijn vaak niet meer dan een herinnering aan vroeger. Maar willen we ze geheel opheffen? Geen Wilhelmus meer, het oudste volkslied van Europa (al uit 1568), bij toekomstige internationale evenementen?

De Vrede van Munster in Wereldperspectief.

De Leidse professor H.L.Wesseling wijst in zijn boek "Oorlog lost nooit iets op" op nog een gevolg van de vrede van Munster.

In de 16e en 17e eeuw verschoof het zwaartepunt van Europa van de Middellandse Zee naar de Noordzee. West-Europese staten, waaronder Nederland, begonnen toen een economische opmars, gesteund door wetenschap en techniek. Ze veroverden de wereldzeeën en verwierven kapitalen. Hun expansiedrift ging gepaard met onderlinge rivaliteit op de wereldmarkt. De oorlogvoerende vorsten, altijd om geld verlegen, stimuleerden de expansiedrift. Zo werden haast half Azië, heel Afrika en Amerika aan Europa onderworpen. Historici, op zoek naar het waarom van deze ontwikkeling, merken op, dat de Chinezen in 1498 tegelijk met de Europeanen de Zuidpunt van Afrika bereikten. Maar alleen de Europeanen gingen door met hun expansiedrift. Waarom de Chinezen niet? Omdat China een onverdeeld keizerrijk was, denkt men. Er was daar geen rivaliteit, die aanzette tot expansie zoals in Europa. De Europese staten hebben in de twintigste eeuw de rekening gepresenteerd gekregen voor hun expansiedrift en onderlinge rivaliteit.

Eibergen, juni 1998

E.H.Wesselink.

Bronnen en literatuur.

- Yves Cazaux, De geboorte van een natie. De Nederlanden in de 16e en 17e eeuw. Uitgever Bert Bakker Amsterdam 1993
- A.Th. van Deursen: De Hartslag van het Leven. Studies over de Republiek der Verenigde Nederlanden. Uitgever Bert Bakker, Amsterdam 1996
- Jonathan I.Israel: De Republiek 1477-1806. Uitgever Van Wijnen Franeker, 1996. Oorspronkelijke titel: The Dutch Republic, Its Rise, Its Greatness and Fall, 1477-1806.
- H.L.Wesseling: Oorlog lost nooit iets op. Opstellen over Europese geschiedenis. Uitgever Bert Bakker Amsterdam 1993.

Oplossing Zoekplaatje Old Ni-js 33

Dank zij enig speurwerk van Jan de Groot kunnen we de volledige oplossing plaatsen van ons vorig zoekplaatje. De foto is waarschijnlijk niet lang na de tweede wereldoorlog gemaakt. Het is vermoedelijk een examenklas, die bij het afscheid nog even samen met de leerkrachten op de foto moest voor het schoolgebouw op De Hagen. De volgende personen komen erop voor:

zittend v.l.n.r.:

1. meester van Eekeren, A.V.O.-leerkracht,
2. juffrouw Post, naailerares,
3. juffrouw Holtkamp, directrice, tevens lerares huishoudvakken,
4. meester Nijveldt, leraar landbouwwakken.

Staand v.l.n.r.:

1. H.Ordelman-Hesselink,	2. W. Roerdink, overleden,
3. D. Abbink-Mellink,	4. M.Pleiter,
5. H.Stokkers-Wonnink,	6. R.Hartemink-te Raa,
7. L.Voortman-Nahuis,	8. M.Wonnink-ten Elshof,
9. S. te Raa, overleden.	

Jan de Groot verstrekt ons de volgende informatie bij de foto, die ongetwijfeld voor Eibergenaren veel herinneringen oproept. De op de foto voorkomende personen waren leerkrachten en leerlingen van de lagere landbouwhuishoudschool,

uitgaande van de Gelderse Maatschappij van Landbouw (G.M.v.L.). Deze school was ondergebracht in een aantal lokalen van de vroegere openbare school op den Hagen en stond daar, waar nu het parkeerterrein op de Brink is. De leerlingen van deze school waren al in 1928 verhuisd naar de nieuw gebouwde lagere school aan de Huenderstraat, die later de naam "Menno ter Braakschool" kreeg en inmiddels al weer in een nieuw gebouw is ondergebracht en geïntegreerd is met de ernaast staande kleuterschool aan de Koningin Wilhelminastraat.

Al was dan dit schoolgebouw niet langer geschikt (of te klein?) voor het lager onderwijs, de huishoudschool heeft zich er tot in de zestiger jaren mee moeten behelpen. Pas toen kreeg men een eigen school aan de Groenloseweg (nu Buskerkamp). De lange vleugel van de oude openbare school was door het aanschakelen van enkele schoollokalen omgebouwd om dienst te doen als gymnastieklokaal voor de drie lagere scholen in het dorp. Na schooltijd werd het gebruikt door de Eibergse Gymnastiekvereniging E.G.V., later omgedoopt tot Odival.

De huishoudschool maakte, afhankelijk van het aantal leerlingen, ook gebruik van het tegenover de school staande "hölten lokaal". Dit stond aan den Hagen, langs het Meisterspad, waar nu de HEMA is. Het houten lokaal werd voor vele doeleinden gebruikt, aldus J. de Groot. De muziekvereniging Euphonia repeteerde erin en ook het Eibergs Mannenkoor en zelf ging Jan de Groot er 's zondags naar de zondagsschool. Tenslotte heeft het houten lokaal in de zestiger jaren ook nog dienst gedaan als eerste onderkomen van de openbare bibliotheek.

Meester Nijveldt

Over meester Nijveldt vertelt Jan de Groot het volgende:

De heer Nijveldt heeft een unieke rol gespeeld in de ontwikkeling van het lager landbouwonderwijs in Eibergen. Hij fietste jarenlang gedurende de winter enkele avonden per week van Meddo, waar hij woonde, naar Eibergen en naar De Groot meent, ook naar Rekken, om landbouwwintercursussen te geven.

Mede door zijn pionierswerk is het in Eibergen kort na de oorlog gekomen tot de oprichting van de lagere landbouwschool voor dagonderwijs. Hij werd dan ook het eerste hoofd van deze school, die in 1953 een eigen gebouw kreeg aan de Hondévoort. Tot dan toe werd gebruik gemaakt van de door de gemeente gekochte synagoge en mogelijk een lokaal van de huishoudschool. De "landbouwjongens" kregen maar één dag per week les, alleen de eerste jaars hadden twee dagen les. De leerlingen waren daarna niet meer leerplichtig! Dus bij het landbouwonderwijs gingen praktijk(thuis) en theorie hand in hand.

Om hem als grote stimulator van het landbouwonderwijs in Eibergen te eren, gaf men de nieuwe, in 1953 geopende school, de naam "Meester G.Nijveldtschool". Dit schoolgebouw heeft als dierenkliniek van een maatschap van enkele dierenartsen, indirect nog relatie met de boerenstand behouden.

Ons Zoekplaatje.

Ons nieuwe zoekplaatje heeft te maken met het 90-jarig bestaan van de muziekvereniging Excelsior.

Het is een foto van de drumband, die inmiddels is opgeheven.
Dus geschiedenis.

Onze vragen:

1. Welke personen staan op de foto?
2. In welk jaar en bij welke gelegenheid zou de foto gemaakt zijn.
3. In welke straat van Eibergen staat de drumband hier opgesteld.

Reacties zowel mondeling als schriftelijk zijn van harte welkom bij:

Joh. Baake

Nieuwenhuizenstraat 5,

7161 VB Neede.

Tel. 0545-294001

Drie Rekkense Schoolmeesters.

Vanaf het einde van de 18e eeuw tot ca. drierivierde van de 19e eeuw hebben in Rekken drie schoolmeesters leiding gegeven aan het onderwijs aan de Rekkense jeugd. Het waren:

Engbert Simens (ook Simons, Sijmens of Siemens); van	ca. 1783 - 1815
Jochem ten Wolthuis;	ca. 1815 - 1845
Balthazar Lijphart ten Bergen;	ca. 1845 - 1872

Hendrik Odink heeft in zijn boek; "Land en volk van de Achterhoek" van 1971 een hoofdstuk gewijd aan het onderwijs in Eibergen. "Van scholen en onderwijzers" vanaf pag 141. In het dagblad "Tubantia" schreef hij in 1962 een 5-tal artikelen over "Onderwijs in vier eeuwen". In Old Ni-js van 1986, 1e jaargang nr. 3, heeft Ger Dijkstra een artikel gepubliceerd: "De Markeschool in Rekken". Daarin maakt hij o.m. van deze bronnen gebruik.

In de archieven is wel veel bewaard gebleven, waarmee de geschiedenis van het onderwijs voor een deel achterhaald kan worden. Toch is geen sprake van een systematische vastlegging van belangrijke feiten. Benoemingen van predikanten in een kerkelijke gemeenschap werden zorgvuldig geregistreerd; voor onderwijzers gold dat kennelijk niet. Als een benoeming met enige opschudding of uitvoerige discussie gepaard ging, is er in de archieven wel iets te vinden. Om voor een buurtschap als Rekken de lijst van vroegere schoolmeesters meer compleet te maken, is een uitgebreid onderzoek van allerlei archiefmateriaal vereist. En daar is het nog niet van gekomen.

Wel heeft kort geleden Jan Grijsen flink wat spuurwerk verricht in de archieven van de gemeente Eibergen om een nog meer volledig beeld te krijgen van de geschiedenis van het onderwijs in Eibergen en Rekken. O.m. met behulp van die gegevens is het mogelijk over de levensloop van genoemde schoolmeesters in Rekken enige wetenswaardigheden te belichten.

In die periode is de invloed merkbaar van de gebeurtenissen die in Nederland in 1795 tot het uitroepen van de Bataafse Republiek zouden leiden, gevolgd door de overheersing door Frankrijk tot 1813. Grote veranderingen voltrokken zich in de samenleving. En van de inrichting van het onderwijs werd mede verwacht dat de gewenste veranderingen konden worden bereikt. Uitbreiding en verbetering was actueel. Het is verleidelijk een vergelijking te maken met discussies over onderwijsbeleid in de huidige tijd. Het lijkt of de opvattingen niet zijn veranderd. De discussies gingen vooral over de betaalbaarheid en wie uiteindelijk de portemonnee moest trekken. Ook zag men goed in dat de kwaliteit van de schoolmeester een belangrijke factor was.

De drie genoemde schoolmeesters drukten bijna een eeuw hun stempel op het onderwijs in Rekken. De lezers van Old Ni'js zullen met belangstelling kennis

nemen van wat nadere bijzonderheden uit juist deze episode. Van deze drie schoolmeesters kan ook gezegd worden dat hun nakomelingen een vaste plaats wisten te verwerven in de Rekkense gemeenschap. Over een aantal generaties dragen ze bij aan de maatschappelijke ontwikkeling van de buurtschap.

Markenschool.

Zoals reeds door Dijkstra is beschreven, is de school in Rekken van oudsher een Markenschool. Een merkenboek van Rekken, dat bewaard is gebleven, geeft o.m. een financiële verantwoording vanaf 1786 tot het midden van de 19e eeuw. In dat boek is te vinden, dat de zorg voor het onderwijs het bestuur van de Mark van Rekken rechtstreeks aanging. De bouw van een nieuwe school in 1815 en een woning voor het schoolhoofd wordt door de Mark van Rekken gefinancierd. Er zijn geen aanwijzingen dat het gemeentebestuur van Eibergen in die kosten bijdroeg. Wel werden pogingen aangewend om de gemeente bij de financiering te betrekken. Het inkomen van het schoolhoofd werd uit andere middelen betaald. Genoemd merkenboek rept daar niet over. Als we Odink er op naslaan, droegen de leerlingen ook bij. De ouders moesten omstreeks 1786 nog per vak en per leerling een bedrag aan de meester afstaan. Voor lezen, schrijven en rekenen afzonderlijk. En wie het niet kon betalen, klopte eventueel bij de diaconie aan om steun. Rekenen en ook schrijven kwam er nogal eens bekaaid af. Vooral t.b.v. het godsdienstonderwijs werd aan lezen de meeste betekenis toegekend. In acten e.d. komt men in die tijd veelvuldig tegen, dat met een kruisje wordt ondertekend. Met de vermelding erbij, dat "de comparant de schrijfkunst niet machtig was".

Geen rijk bestaan, maar wel veel invloed.

Het vak van schoolmeester werd in het verleden maar karig gehonoreerd. Het was meestal noodzakelijk voor aanvullende inkomsten te zorgen. Een stukje grond werd beschikbaar gesteld voor tuin- en landbouwgewassen. Of men hield vee. Schoolmeesters waren, zeker in de 17de en het begin van de 18de eeuw, ook betrokken bij andere taken in de gemeenschap. Ze waren koster en voorzanger. Of doodgraver en klokkenluider. In Rekken kregen de genoemde schoolmeesters ook de functie van markenschrijver. Daardoor strekte hun invloed verder dan via de school en de kinderen die ze onder hun hoede hadden.

In de 18e eeuw was voor de meeste kinderen het onderwijs wel bereikbaar. Als de taken op de boerderij dat vereisten, werd de school in de steek gelaten. Dan moest gewerkt worden op de boerderij van vader en moeder of bij de boer waar vader arbeider was. Men kon in het algemeen wel lezen en schrijven, zij het gebrekkig. Er was immers weinig gelegenheid om deze vaardigheden verder te oefenen. En dus namen de dominee en de schoolmeester een dominerende plaats

in als het er om ging schriftelijke bronnen te raadplegen of denkbeelden uit de samenleving op papier tot uitdrukking te brengen.

Daarbij moeten we vooral denken aan de transacties bij de koop en verkoop van roerende en onroerende goederen. De financiële verantwoording was een belangrijk facet; maar ook als afspraken werden gemaakt over b.v. de rechten en plichten t.a.v. het gebruik van de gemeenschappelijke gronden, was registratie vereist. Bij boedelscheidingen werd ook wel eens een beroep op de schoolmeester gedaan om afspraken tussen de familieleden schriftelijk vast te leggen. En niet te vergeten bij het aanstellen van voogden voor kinderen die wees waren geworden en waar de naaste familie niet bij machte was een rechtsgeldige regeling te treffen.

Engbert Simens. (* 1742 - † 1824) Onderwijzer van 1783 tot 1815.

In Rekken is omstreeks 1780 Harmen Simens nog hoofd van de markenschool; hij is omstreeks 1720 geboren en overlijdt op 10 januari 1783. Over hem heb ik weinig gegevens beschikbaar. We vestigen de aandacht op zijn zoon Engbert. Over de opvolging heb ik geen afzonderlijke mededeling kunnen vinden; in 1786 is Engbert Simens schoolmeester en schrijver van het markenbestuur. Waarschijnlijk direct na het overlijden van zijn vader heeft men hem benoemd. Hij heeft als schoolmeester te Dinxperlo gewerkt en daar mogelijk zijn vrouw, Antoinetta Jansen, leren kennen. Zij is in die plaats op 9 september 1749 geboren, Engbert op 9 oktober 1742 te Rekken. Engbert zal geboren zijn in het toenmalige "Meestershuis". Het is het huis waarvan een oude ansichtkaart uit ca. 1910 bewaard is gebleven. (zie foto 1 van het "Meestershuis")

Het oudste meestershuis; woonhuis van de schoolmeesters Harmen en zijn zoon Enbert Simens, thans woning aan de Borgweg 10.

Het is de plek waar nu het huis aan de Borgweg 10 staat, het huis van de familie Ripping. Tegenover het "Meestershuis" stond de eveneens oude Rekkense boerenplaats "Jordens" (thans Borgweg 3, in Rekken "Jorker"). Daar staat de nieuwe woning van de familie Geessink/Leferink. De moeder van Engbert Simens was Jenneken Jordens; een buurmeisje dus. De boerderij "Jordens" ontleende de naam aan de familie die daar toen woonde.

Bijna 30 jaar hoofd van de school.

Engbert Simens heeft blijkbaar vanaf 1786 tot 1815 tot tevredenheid zijn taken vervuld. In de notulen van het markenbestuur legt hij van jaar tot jaar financiële verantwoording af. Vanaf 1786 weerspiegelen de notulen de toenemende invloed van de patriotten contra de prinsgezinden. Een nieuw reglement voor het bestuur van de mark wordt opgesteld. De benoeming van de markenbestuurders (buurmeesters) wordt aan een termijn gebonden. Een uitspraak over de gezindheid van de Rekkense bevolking zoekt men vergeefs. Dat de herberg van Stomps vanaf die tijd herberg "De Prins" wordt genoemd, verraadt een pro-oranje gezindheid. Het bezoek van Prins Willem V van Oranje aan Rekken op 20 augustus 1791 was waarschijnlijk aanleiding de herberg zo te benoemen. Het geeft Engbert Simens aanleiding de kosten voor het maken van een vlag met het wapen zorgvuldig te registreren. Ook de kosten voor het maken van de erebogen en de ontvangst van de prins worden geboekt. De jenever vloeide rijkelijk bij die gelegenheid.

Van den 16 tot den 20 August 1791: tot het maken van Eereboogens en ter Receptie der Komste op den laatst gemelden dag van zijne Doorlugtige Hoogheid den heere Prince van Oranij en Nassau, Willem V, als Heer van dese Hooge en vrije Heerlijkheid, alhier binnen Rekken aan diversche materialen verschooten en betaald; luid rekening: 20 gulden en 11 stuiver.

Het is niet met zekerheid te zeggen of het "Meestershuis" oorspronkelijk eigendom van de mark van Rekken was. Waarschijnlijk wel, omdat in de correspondentie over het ontslag van Engbert Simens sprake is van de situatie, dat hij in zijn woning kan blijven. Engbert heeft zijn vader opgevolgd als bewoner van het "Meestershuis".

Ontslag van de Schoolmeester.

De opvolging van Engbert Simens is in Eibergen en Rekken niet zonder opschudding gepasseerd. Engbert was 72 jaar en uit de brief van de onderwijsinspecteur te Lochem, die in het archief van de gemeente Eibergen is opgedoken, volgt, dat deze van mening was, dat Engbert Simens dringend diende te worden vervangen. Maar hij was ook van mening, dat de man zoveel verdiensten had, dat hem het inkomen als schoolmeester niet volledig mocht worden onthouden. Uit

de betreffende correspondentie zijn enige passages gelicht die voor zich zelf spreken. Maar het oordeel was wel wat al te zwaar aangezet. Engbert Simens is dan reeds 73 jaar en zag zich geplaatst voor een grote toestroom van leerlingen. Daarnaast was behoefte ontstaan aan avondonderwijs. Om een oplossing te bereiken voor de knellende problemen van een veel te kleine school en een sterke uitbreiding van het aantal leerlingen, zette de schoolopziener grof geschut in. En het heeft geholpen. Aardig is te vermelden dat in het markenboek wel de verbeteringen, (een paar borreltjes) die bij de besprekingen met de burgemeester over de school genuttigd werden, onder de uitgaven staan. De resultaten van de bespreking worden niet vermeld. Hier volgen de betreffende passages uit de brief van de onderwijsinspecteur.

Aan den heer Burgemeester van Eibergen.

Lochem, 30 november 1814.

Terwijl de Schoolmeester van Rekken zoo door zijn hoge jaren als volslagen onkunde, geheel en al ongeschikt is, tot het verder waarnemen van dien gewigtigen post welke hij bekleed, en waar door den jeugd te Rekken van alle redelijk en geschikt onderwijs verstoken is, dat niets anders dan het grootste nadeel voor derzelve moet tengevolge hebben, zoo neme de vrijheid Uewg: te verzoeken om het doch hoe eer hoe liever daar heenen te dirigeeren, dat dezen ouden meester (met behoud van eenig voordeel) worde bedankt en de plaats vacant verklaard. Wanneer ik niet twijfele of er zullen zich sollicitanten opdoen, voldoende geschikt en bekwaam om die post ten nutte der jeugd naar behooren waar te nemen.

De Schoolopziener: H. J. Thomassen. (w.g.)

Benoemingspolitiek.

Hoe hard ook het oordeel lijkt, de brief spreekt ook met waardering over "den ouden meester". Schoolmeester Engbert Simens functioneerde kennelijk als Markenschrijver en raadsman voor vele leden van de Rekkense gemeenschap tussen 1783 en 1815 uitstekend. Zijn leeftijd in aanmerking genomen is het denkbaar, dat hij niet meer was opgewassen tegen de eisen die men aan het onderwijs wenste te stellen. Daar wijst ook het schrijven op, dat wordt uitgebracht namens de gouverneur te Arnhem. En verder kan men eruit afleiden, dat onze bestuurders in die tijd heus wel oog hadden voor de problemen van werklozen en ouderen; de kosten wilde men echter bij voorkeur afwentelen. Want het sprak immers niet geheel vanzelf dat de mark van Rekken, die niet verantwoordelijk was voor het tractement van de schoolmeester, toch moest opdraaien voor het pensioen van Engbert Simens. De burgemeester van Eibergen heeft de Rekkense markenrichters de zwarte piet toe weten te spelen.

Arhem, den 2 September 1815.

De Gouverneur der Provincie Gelderland ontvangen hebbenden eenen Missiven van den Heer en Secretaris van Staat voor den Binnenlandschen Zaken dd. 28 ?? Nr. 31 approberenden den voordragt voor dezen Gouverneur gedaan, tot ontslag van diversen schoolonderwijzers en verleening van eenig pensioen, aan sommigen derzelve, met invitatie om insgelijkt bedagt te wezen omtrent de wijzen waarop gedagte pensioenen zal worden gevonden.

Heeft goedgevonden.

Den Burgemeester van Eibergen te kennen te geven, dat wanneer ook E. Simons schoolmeester te Rekken, ook eenigen eigen revenuen hebben mogen, het eenen onredelijkheid wezen zoude, hem die zig aan geenen wangedrag schuldig heeft gemaakt zonder eenig pensioen van zijnen post te ontzetten hoezeer het belang van het openbaar onderwijs zijn ontslag gebiedend, vordert, weshalven de gemeenteraad tot welkers bijeenroeping den Heer Burgemeester bij dezen gemagtigd word dezen consideratie in naderen overweging zal gelieven te nemen en alsnog wegens het toeleggen van eenig pensioen aan E. Simons te delibereren, terwijl den Gouverneur tenslotte observeert dat wanneer voorgedragen mogt worden dit pensioen ten laste der Markt van Rekken te brengen, genoemde Markt deswegens in zijn belang zal moeten gehoord worden.

Ten 2e enz.

De bovengenoemde burgemeesters te kennen te geven dat aangezien de posten van koster, voorzanger, doodgraver en kloksteller of klokluider aan de waarneming van het schoolmeestersambt verbonden zijn het ontslag uit de post van schoolonderwijzer tevens dat uit den overige voornoemde bedieningen ten gevolge heeft en dat de nieuw te benoemen schoolmeester evenzeer als in het genot van alle overigen aan die post verbonden revenuen ook in dat van het vrije gebruik van het schoolmeestershuis behoort te worden gesteld. Ten 3e enz.

De hierboven vermelde burgemeesters welken ter bijeenroeping der plaatselijken gemeenteraad, zijn (onleesbaar) te inviteeren om deze bijeenkomst zo tijdig te doen plaats hebben dat het resultaat van deszelfs deliberatien voor den 15den dezer bij den gouverneur ingekomen zij.

Eindelijk nodigt de Gouverneur den Heeren Burgemeesters uit alsnog ten overvloede om den respectieve gemeenteraden te observeren, dat de gemeente bij den verbetering van het openbaar onderwijs te veel belang heeft dat deszelfs bewooners zig uit dien hoofde de belangrijke vermeerdering der jaarlijkse uitgaven die uit het toestaan derlijc gestelde pensioenen volgen zal niet zou getroosten de bedoelingen van den Gouverneur behulpzaam zijn zullende, zoodanigen gemeenteraden als welken mogten blijven persisteren bij derzelver weigering om door den onbekwamen schoolmeesters eenig pensioen toe te voegen den Gouverneur te meerdere aanleiding tot deszelfs ontslag te geven het zig

zelve te wijten hebbende indien erlangs dezen weg geene verderen pogingen tot den verbetering van het plaatselijke onderwijs worden in het werk gesteld en alle klagten die hierover voortaan worden ingebracht zonder gevolg gelaten.

En zal dezen worden gezonden aan de daarbij geconserveerden Burgemeesters om daaraan het vereischte gevolg te geven. Den Gouverneur voornoemd.*

Bij absentie van denzelven,

De bijzittenden raden

J. F. Scheiding.

* (betrokken)

De gouverneur laat er geen twijfel over bestaan. Er moet een oplossing komen. Met de dreiging dat verdere steun aan het onderwijs zal worden onthouden, als men geen behoorlijke pensioenvoorziening tot stand brengt, wordt de druk opgevoerd. Hieruit kan men ook afleiden, dat Engbert Simens een zeer gewaardeerd schoolmeester is geweest. De negatieve uitspraken, die in latere publicaties meerdere malen worden herhaald, moeten gezien worden als een politiek drukmiddel. De kwestie is vervolgens naar genoegen geregeld, gezien de volgende brief:

Arnhem, 19 september 1815.

De gouverneur ad interim der provincie Gelderland, gezien de overeenkomst tusschen de Markt van Rekken en E. Simons schoolmeester aldaar getroffen, volgens welke laatstgenoemde tegens genot van een jaarlijks pensioen hem door de Markt te betalen, afstand doet van zijnen post als schoolmeester, koster, doodgraver en voorzanger. Authoriseert den Burgemeester van Eibergen om genoemde Simons uit evengemelde betrekkingen te ontslaan en ter voorziening in de daaruitvolgende vacature met overleg van den daarbij betrokkene Schoolopziener op de gewone wijze over te gaan. En zal deze mede gezonden worden aan de Provinciale Schoolcommissie tot informatie.

De Gouverneur ad interim voornoemd

Het is nog niet nagegaan omstreeks welke tijd de familie Simens zich in Rekken heeft gevestigd. De vader van Engbert, Harmen, is in Rekken geboren. Aan het einde van de 18de eeuw woonden in Rekken al drie families Simens, terwijl in de belastingoverzichten van de 16de en 17de eeuw de naam Simens nog niet in Rekken voorkomt. De familierelaties tussen de bewoners van het "Meestershuis" en de boerderijen "Simens" (Rekkense Binnenweg 51) en "Siemberend" (Hölterweg 13) zijn mij niet bekend. Na 1813 wonen nakomelingen van "Simens" ook nog op andere plaatsen in Rekken. Op het "Meestershuis" sterft de naam Simens uit. Engbert bleef in het "Meestershuis" wonen, toen hij in 1815 werd opgevolgd door Jochem ten Wolhuis. (Er was dus een woningprobleem i.v.m. de nieuwe schoolmeester, maar daarover later meer.)

Jochem ten Wolthuis. (* 1789 - † 1845).

Schoolhoofd te Rekken van 1815 tot 1845.

Jochem ten Wolthuis wordt 26 oktober 1789 te Rijssen geboren als de jongste zoon van Jan Hendrik ten Wolthuis en Jenneken Nieuwenhuis. Zijn vader is schoenmaker, de oudste zoon Jan neemt dat beroep over. De familie ten Wolthuis is dan al minstens 4 generaties in Rijssen gevestigd.

Geld voor overleg over onderwijs en aanschaf boeken.

Jochem wordt te Rekken in 1815 benoemd. In het reeds genoemde markenboek treedt hij in 1815 voor het eerst als markenschrijver op. Een rapport dat daarna verschijnt geeft enig inzicht in de pogingen om het onderwijs in de provincie te verbeteren. Er is een onderzoek ingesteld naar de kwaliteit van de voorzieningen. Daar komt met name Eibergen niet zo goed van af. Ook de te hanteren methoden van onderwijs moeten een punt van bespreking worden. Er wordt gepleit de kosten voor gezamenlijke bespreking van deze onderwijszaken te Borculo en de aanschaf van boeken aan de schoolmeesters te vergoeden.

Verslag uit het jaar 1819 over het Openbaar Onderwijs te Eibergen:

VII Openbaar Onderwijs.

a. Het Schoolwezen ofschoon in vergelijking van hetgeen hetzelfde te voren was over het algemeen veel verbeterd zijnde is echter nog niet tot dien trap van volkomenheid gestegen, welken hetzelfde elders reeds bereikt heeft, hetgeen voor zoo veel de school te Eijbergen aangaat, aan den slechten staat van het schoolgebouw en voor zoover de buertschap Beltrum betreft van des onderwijzers mindere ervarenheid van en bekendheid met de tegenwoordig verbeterde leerwijze hoofdzakelijk toe te schrijven is, ook is het om het onderwijs naar behoren te bevorderen noodzakelijk dat van de schoolonderwijzersgezelschappen eene betere inrigting te geven. De aanschaffing van werken over het onderwijs en de opvoeding ten gemeenschappelijke kosten schijnt wel het beste middel om het voorgestelde doel te bereiken. Het zoude daarom te wenschen zijn, dat, gelijk elders reeds geschiedt is, ook het onderwijzersgezelschap te Borculo door eene toelage uit 's lands kas kan worden aangemoedigt, om zich de noodige werken aan te koopen. -Daar toch het over het algemeen nog bekrompen besturen der daartoe behorende onderwijzers hun niet toelaat zich ten hunnen private kosten van de vereischte boeken te voorzien.-

Verbetering salarispositie onderwijzers.

In 1819 was Jochem ten Wolthuis reeds enige jaren schoolhoofd. Met zijn collega's te Eibergen, Beltrum en Zwolle blijken ze in aanmerking te komen voor een verbetering van hun inkomsten. Bovenvermeld rapport van 1819 geeft daar blijk van zoals te lezen in de volgende passages. Met name de onderwijzers te Rekken en Eibergen moeten daarvoor in aanmerking komen.

b. De in dit schoutambt fungerende schoolonderwijzers zijn: Jan Prakke te Eijbergen, Jochem ten Wolthuis te Rekken, Gerrit Beken te Beltrum en Johannes Hulshof in de Buurtschap Zwolle.

Omtrent de inkomsten der beide eerstgenoemden is reeds door den voormaligen raad der gemeente Eijbergen een plan voorgedragen waarop echter nog geene definitieve dispositie bij het Gouvernement genomen is. Evenwel vordert het belang der jeugd dringend dat de inkomsten der onderwijzers zooveel mogelijk met derzelve gewigtige en moeilijke werkzaamheden in verband gebragt worden en hun het genot derzelve zoo gemakkelijk worde gemaakt, teneinde zij van een ruim bestaan verzekerd en door geene zorg voor het bekomen hunnen belooningen belemmerd, zich met des te meer ijver en opgeruimdheid van geest op het onderwijs en de opvoeding der jeugd kunnen toeleggen. Het is derhalve te wenschen dat er van de zijde van het Gouvernement eenige verhooging van tractement aan de onderwijzers van Eijbergen en Rekken zal kunnen toegestaan worden, als wier inkomsten tot heden nog niet aan de moeilijkheden, welke aan de uitoefening hunner werkzaamheden zijn verbonden, geëvenredigd zijn.

Verbetering van de schoollokalen.

Naar de toestand der schoollokalen is ook een onderzoek ingesteld.

c. Wat de toestand der schoolvertrekken aangaat zoo komt hier in de eerste plaats in aanmerking het schoolvertrek te Eijbergen, hetwelk in eene zeer slechte staat en ten eenen maale ongeschikt is tot het geven van goed klassikaal onderwijs. De kostbaarheid van het doen stellen eener nieuwe school en het gebrek aan de noodige fondsen hebben tot heden dit zoo noodzakelijke werk verhindert, waaromtrent men echter voornemens is erlang eene voordragt te doen. De schoolvertrekken te Rekken en Zwolle zijn, in zoo verre zulks de omstandigheden aldaar hebben veroorloofd, naar de behoeften van de tegenwoordige nieuwe leerwijze ingerigt. Die van Beltrum is in eenen slechten staat en vordert eenen geheel andere en doelmatige inrigting.

Samenwerking oude en nieuwe Markenschrijver.

In Rekken werken de oude en nieuwe schoolmeester kennelijk voorbeeldig samen. Jochem ten Wolthuis fungeert vanaf 1815 als markenschrijver; maar ook Engbert Simens treedt bij verkopen van turf en schadden op als administrateur. En vanaf 1815 wordt aan Engbert Simens jaarlijks een pensioen betaald van f 25,--. Omdat ik geen inzicht heb in de hoogte van het jaarlijkse inkomen van een schoolonderwijzer omstreeks 1815, weet ik ook niet of het pensioen meer een aalmoes dan een pensioen genoemd moet worden. Uit de administratie van de Mark leid ik af dat het dagloon voor een arbeider ca. 50 cent per dag was. Het pensioen komt dan overeen met 50 dagen werk. We mogen het, zo beschouwd, wel een schamel pensioen noemen. Engbert heeft er nog van genoten tot aan zijn overlijden op 8 september 1824.

Trouwen met een Rekkens meisje.

Jochem ten Wolthuis is niet getrouwd als hij in Rekken wordt benoemd tot schoolonderwijzer.

Voor 1821 treedt hij in het huwelijk met Gesina ten Barge, geboren 14 december 1800, zij is een dochter van de landbouwer Jan Harmen ten Barge en Eva te Raa. Deze woonden te Rekken op de boerderij "Siemberend". Een broer van Gesina, Engbert ten Barge, is boer op het ouderlijk huis. De boerderij heeft na 1847 een andere bestemming gekregen. Jochem en Gesina trouwen en krijgen tussen 1821 en 1825 drie kinderen. Gesina overlijdt 24 september 1825. Jochem hertrouwt met Johanna Mentinkberg uit Winterswijk, uit hun huwelijk worden tussen 1828 en 1840 zes kinderen geboren.

Een nieuwe school en een nieuw tweede "Meestershuis".

Jochem ten Wolthuis moet als onderwijzer een energiek man zijn geweest. Want zonder dat in de verslaggeving van de mark van Rekken dit uitvoerig aan de orde komt is er met grote regelmaat een registratie van uitgaven voor de school van Rekken. Dat begint spoedig na zijn benoeming in 1815, begin 1816. Het kan bijna niet anders of Jochem ten Wolthuis heeft voor zijn benoeming met het bestuur van de mark van Rekken degelijke afspraken gemaakt over de voorzieningen voor zijn school en zijn woonhuis. Want al direct vanaf zijn benoeming zijn er tal van uitgaven voor de school en gaan de besprekingen kennelijk over het stichten van een "nieuwe school" en een speciaal "meestershuis". De school en het woonhuis worden gebouwd.

Enkele passages uit het markenboek die betrekking hebben op werkzaamheden in en voor de school volgen hieronder:

Markenboek: 1816:

Januarij 25: Aan Gerrit Kolthof voor het beroep brengen aan den meester J. ten Wolthuis te Almelo: f 1-4-0 (f 1-4-0 betekent 1 gulden, 4 stuiver en 0 centen)

Januarij 31: Aan B. Meilink voor geleverde planken aan de schrijftafels in de school; L:q: f 18-0-0

Dito: Voor het halen van dezelve en het goed van den Meester: f 1-16-0

Dito: Voor tol en vertering: f 0-3-0

Februarij 17: Aan F. Roosink voor het timmeren in de school; L:q: f 6-18-0

Maart 1: Aan G. Revius voor schilderen van een bord in de school: f 1-16-0

Maart 15: Aan Christiaan Sjongen voor timmerarbeidsloon aan de schrijftafels in de school, L. q: f 5-14-0

Maart 26: Met de Commissie en timmerlieden bijeen geweest over de school en woonhuis voor den Meester J. ten Wolthuis: vertering: f 1-8-0

Maart 26: Aan Jan Hendrik Stomps voor jenever, gebruikt bij het maken van de schrijftafels: f 0-3-0

April 1: De Commissie bijeen geweest over de besteding: f 0-4-0

April 2: Bij de besteding van het houtwerk tot de school en woonhuis, verteerd: f 3-0-0

Elke borrel staat in het boek. Maar waarover de besprekingen nou precies gingen en welke problemen zich voordeden, daar moet men naar gissen.

Winkel in het tweede "Meestershuis".

Maar Jochem ten Wolthuis heeft met toewijding en grote hardnekkigheid de belangen van de school in Rekken bijna 30 jaar behartigd tot zijn overlijden op 5 dec 1845. Hij is dan waarschijnlijk al geruime tijd ziek. Want zijn toekomstige opvolger, deze werkt als onderwijzer bij Jan Prakke te Eibergen, neemt tijdelijk de functie van schoolhoofd te Rekken waar. Een korte tijd heeft deze opvolger, Balthazar Lijphart ten Bergen, bij Ten Wolthuis gewoond. Na zijn benoeming zorgde hij zelf voor een passende woning. Daarover later meer.

Het woonhuis is omstreeks 1915 aan de familie ten Wolthuis verkocht en heeft in Rekken vanaf 1860 tot omstreeks 1947 een winkelfunctie vervuld. De zoon van Jochem ten Wolthuis, Herman Hendrik, geb. 16 dec 1833, vestigde in het voormalige meestershuis een winkelbedrijf. Naast levensmiddelen, verkocht hij ook allerlei andere levensbenodigdheden voor de mensen in het dorp. Een zoon van Herman Hendrik, Johan Frederik, geb. 5 september 1867, neemt het bedrijf van zijn vader over. Het is dan uitgegroeid tot een kleine winkel met een breed assortiment. Van spijkers tot klompen en van pannekoekenmeel tot vermicelli. De supermarkt van de 19e eeuw, echter zonder zelfbediening maar wel met bezorging aan huis, als dat verlangd werd.

In totaal hebben drie generaties ten Wolthuis het bedrijf van levensmiddelen en overige artikelen beheerd. In 1955 eindigde dit bedrijf met het overlijden van de laatste mannelijke nakomeling, Herman Hendrik ten Wolthuis, geb. 13 sept 1906. Het pand heeft diverse verbouwingen doorgemaakt en de laatste functie was de huisvesting van het electrotechnisch bedrijf van de firma Lankheet.

De echtgenote van de laatste eigenaar, de weduwe Dina ten Wolthuis-Siemens is in 1997 overleden. Het huis, waar ze al meer dan 40 jaar niet meer woonde, staat nu te koop en wordt gesloopt of gerestaureerd.

De laatste herinnering aan de winkel van ten Wolthuis, en aan het voormalige "Meestershuis" zal mogelijk door dit artikel in Old Ni'js aan de vergetelheid ontsnappen.

Bijgaande foto laat het pand aan de Lindevoort 10 zien; winkel en woonhuis van de familie ten Wolthuis. Het pand werd in 1816 gesticht als woning voor schoolhoofd Jochem ten Wolthuis.

Wij komen nu toe aan de laatste van de drie schoolmeesters in Rekken, die in de vroegste fase van het onderwijs in Rekken een belangrijke rol speelden.

Balthazar Lijphart ten Bergen (* 1805 - † 1872).

Schoolhoofd te Rekken van 1845 tot 1872.

Hij werd geboren in Oude Pekela op 26 december 1805. Hij werkte voor 1845 aan de openbare school te Eibergen, waar Jan Prakke hoofd was, over het tijdstip van benoeming is verder niets bekend. Zijn voorouders, (vader en grootvader o.m.) waren van beroep chirurgijn en/of vroedmeester in Oude Pekela en omgeving. Als hij al in Rekken werkt, gaat hij trouwen met Anna Jacoba Buersink, geb. te Enschede op 18 dec 1818. Anna Jacoba stamt ook uit een familie waar meerdere personen het beroep van chirurgijn uitoefenen. Het stamhuis van de Buersinks ligt in Buurse. De beide boerderijen, "Groot- en Klein-Buersink" bestaan nog. Nakomelingen met dezelfde naam wonen er niet meer. Maar uit de geschiedenis van de "Buersinks" op deze boerderijen is ook bekend, dat twee nakomelingen in Harderwijk de medische studie hebben volbracht. Het is niet onwaarschijnlijk dat de families elkaar daardoor kenden en uiteindelijk Balthazar in Rekken terecht is gekomen. Hoe het ook zij, Balthazar, in de dagelijkse omgang waarschijnlijk Bart, (zo werd althans zijn kleinzoon, die ook Balthazar heette, wel genoemd) is van ca 1845 tot 1872 schoolmeester te Rekken geweest.

Het derde "Meestershuis".

Zoals iedere schoolmeester op het platteland in die tijd, was hij ook een beetje landbouwer. Hij heeft gronden beschikbaar gekregen en naderhand gepacht en ook gekocht. Het huis waar hij ging wonen, was het ouderlijk huis van Gesina ten Barge; de eerste echtgenote van Jochen ten Wolthuis. Later heeft hij dat huis gekocht, dat in 1847 van boerderij reeds een burgerwoning was geworden. Van burgerwoning werd het later een woonhuis voor twee gezinnen. En nu is het weer een ééngesinswoning aan de Hölterweg 13. De boerderij werd nl. in 1847 in een openbare veiling verkocht. Door het droevig overlijden van Engbert ten Barge (de broer van Gesina ten Barge) en Anneke ter Huurne. Op ongeveer 40-jarige leeftijd lieten zij 5 minderjarige kinderen achter. Door de erfgenamen werd de verkoping verlangd. Dat waren zowel de kinderen van Engbert ten Barge en Anneke ter Huurne als ook de kinderen van Jochem ten Wolthuis en Gesina ten Barge. Anneke ter Huurne was een jaar eerder overleden dan Engbert. Hij was intussen hertrouwd met Janna Geertruida Negberink. Zij was geboren op de boerderij "Tieberink" (nu in Rekken "Triebeke" genoemd) en de dochter van de metselaar, tevens landbouwer, Negberink. Deze weduwe behoorde ook tot de erfgenamen. Het erfgoed werd geveild door notaris ter Braak. Totaal ongeveer 14 ha. landbouwgronden werden geveild in 32 percelen. Het woonhuis met het erf, totaal ongeveer 5000 m², werd afzonderlijk verkocht. Het heeft nog enige jaren geduurd voor dit huis werd betrokken door schoolmeester ten Bergen. Het is niet helemaal duidelijk, of hij het huis aanstonds heeft gekocht of dat hij toch nog huurder was van de eigenaar. Bij de veiling werd het nl. gekocht door een landbouwer uit Winterswijk, Jan Berend te Strake. Hij blijkt familie te zijn van de familie Planten, die in de directe nabijheid van "Siemberend" een boerderij bewoonde, genaamd de "Hölter".

De "Hölter" en de familie ten Bergen.

De oudste zoon van Balthazar Lijphart, Derk Bernard, geboren 21 augustus 1847, kiest voor het beroep van landbouwer. In 1872 kan de familie ten Bergen de boerderij de "Hölter", waar de familie Planten tot die tijd woonde, pachten. De hele familie verhuisde naar de "Hölter" en "Siemberend" bleef beschikbaar voor verhuur aan diverse tijdelijke en meer permanente bewoners. Balthazar Lijphart beleefde maar heel kort plezier van de huisvesting op de "Hölter"; hij overleed in datzelfde jaar. Bijna een eeuw is de oorspronkelijke boerderij "Siemberend" in bezit gebleven van de familie ten Bergen. Over de boerderij de "Hölter" is reeds geschreven in "Od Ni'js" nr. 28 van pagina 17 tot 21.

In dat artikel onder de titel: De "Holters-boerderijen" is een fout geslopen. Er staat, dat na twee generaties Kuiper nog eens twee generaties Kuiper volgden. Zoals ook in het artikel is beschreven, had er moeten staan "en tot slot nog twee generaties Planten". (in 15e regel van boven)

Foto gemaakt ca. 1912 als dorpsgezicht. Ze geeft een beeld van de weg naar de grens bij Oldenkotte ter hoogte van de huidige Hölterweg 4 en 13. Het huis links was in 1912 het woonhuis van kleermaker Antvelink; het is echter de vroegere boerderij "Siemberend". Van ca. 1850-1872 deed ze dienst als "meestershuis". Het hoofd der school, Balthazar Lijphart ten Bergen, heeft het gekocht,

Het Derde "Meestershuis" was nimmer een school

Meerdere malen werd ik door bewoners van Rekken er op gewezen, dat het pand Hölterweg 13 een tijd als school in gebruik is geweest. Door diverse verbouwingen heeft het huis een wat langwerpige rechthoek als plattegrond gekregen. Zeer ingrijpende verbouwingen hebben plaats gevonden tussen 1850 en 1872. Waarschijnlijk al spoedig nadat schoolmeester ten Bergen het huis heeft betrokken. Het lage rieten dak is vervangen door een ruime kapconstructie en de meeste gevels zijn reeds in steen opgetrokken. De herinnering aan de vroegere boerderij moest wel verloren gaan. Waarschijnlijk is het besluit, er twee gezinnen te gaan huisvesten, vervolgens aanleiding het huis naar achteren uit te breiden. In de achtergevel zijn restanten van een gebintconstructie aanwezig, zij verwijzen naar enige improvisatie bij de verbouwing.

Het is onwaarschijnlijk dat Balthazar Lijphart ten Bergen zijn woonhuis geheel als school in gebruik heeft gehad. Uit andere bronnen is bekend, dat de markenschool van ca 1817 in de jaren omstreeks 1850 veel te klein was om de leerlingstroom op te vangen. Men moet het ook niet uitsluiten, dat tijdelijk zijn woonhuis ten dienste van het onderwijs in Rekken heeft gestaan. Het is ook verwarrend. Het huis van meester Simens aan de Borgweg blijft in de volksmond het "Meestershuis". De woning voor meester Jochem ten Wolthuis wordt na zijn overlijden winkel en woning. Pas in 1923 wordt dit huis door de familie ten Wolthuis gekocht. Meester ten Bergen woont direct na zijn benoeming in 1845 in de Wolthuis-woning. Na zijn emeritaat woonde Ds. G. J. Buekers in de pastorie samen met de uit Diepenheim afkomstige predikant Hendrik Romenij. Ds Buekers overleed in 1857 en heeft de laatste jaren van zijn leven bij de familie ten Wolthuis doorgebracht. Voor 1860 betrok meester ten Bergen het huis "Siemberend", voorheen de boerderij van de familie ten Barge.

Foto uit ± 1860 van schoolmeester Balthazar Lijphart ten Bergen met zijn 13 jaar jongere echtgenote Anna Jacoba Buersink, ons ter beschikking gesteld door de familie Berg-ten Bergen uit Drachten.

Een wel zeer bijzondere foto, want de fotografie stond toen nog pas in haar kinderschoenen. Dank zij de toewijding, waarmee de heer Berg het honderd jaar oude, vergeelde origineel (in bezit van mevrouw Brendel-ten Bergen) wist te reproduceren, kreeg de foto deze duidelijkheid.

Geen bericht is goed bericht.

Over het onderwijzerschap van Balthazar Lijphart ten Bergen is niet veel te melden. Hij moet de bouw van de school in 1859, die bij de oplevering al weer bijna te klein was, hebben begeleid. Maar de functie van markenschrijver is omstreeks die tijd sterk in betekenis afgenomen. De gemeenschappelijke gronden zijn in 1849 voor het overgrote deel aan de belanghebbenden verkocht. In het markenboek is niets meer te vinden over bemoeienis met de school te Rekken. En ook het gemeentearchief geeft weinig details over de veranderingen op onderwijsgebied. Van zowel Jochem te Wolthuis als van Balthazar Lijphart ten Bergen kan worden opgemerkt, dat zij zonder problemen leiding gaven aan het onderwijs te Rekken. Dat kan ook worden afgeleid uit de positie die beide onderwijzers en hun families in de Rekkense gemeenschap hebben bereikt. Zij behoorden tot de meest welvarende families in de plaatselijke gemeenschap; de belastingkohieren wijzen uit, dat zij jaarlijks een flinke bijdrage moesten leveren aan de fiscus in het begin van deze eeuw.

“Lijphart” een aansprekende naam.

Tot slot nog een opmerking over de bijzondere voornamen van deze schoolmeester. Enig speurwerk in het Rijksarchief te Groningen bracht aan het licht, dat zijn beide voornamen een eerbetoon zijn aan zijn grootmoeder van moeders zijde. Zij droeg de achternaam “Lijphart” en in haar familie kwam de voornaam Balthazar veelvuldig voor. Verdere studie leerde, dat het gebruik om de achternaam als voornaam in de familie te bewaren, in meer streken in Nederland voorkomt. Vooral als zo'n naam door de afwezigheid van mannelijke nakomelingen dreigt te verdwijnen. Dit was voor de familie ten Bergen blijkbaar niet aan de orde. Want uit andere takken van de familie Lijphart is de naam blijven bestaan. De familie blijkt in de 13e eeuw reeds in Friesland en Drente voor te komen; het is curieus dat de nakomelingen van deze Lijpharts en van Balthazar Lijphart ten Bergen in 1997 contact met elkaar hebben gekregen tot wederzijds genoegen.

Rekken, mei 1998.

G.H. Braakman.

Bronnen en Literatuur:

- Gegevens verzameld door Jan Griizen in het gemeentearchief te Eibergen.
- Odink, H., Land en volk van de Achterhoek. Twents Gelderse Uitgeverij, W.G. Witkam, 1971.
- Rijksarchieven te Zwolle, Groningen en Arnhem.
- Archief gemeentebestuur van Rijssen en Eibergen

Voorgevel bakkerij Grotestraat 57. Voor 1850 de achterkant, zoals praktisch alle oude huizen aan de straat. Foto: A. Hulshof

De Witte Bakkerij in de Grotestraat.

Vroeger stonden er in de Grotestraat minstens een vijftal bakkerswinkels, thans is er in de hele straat nog slechts één te vinden, namelijk de witte banketbakkerswinkel van Anton Hulshof, in heel Eibergen bekend om zijn chocolade-assortiment uit eigen atelier. Over dit witte huis in de Grotestraat gaat het in dit artikel.

Op 16 juli van dit jaar stond dit pand in de belangstelling, omdat de voorgevel toen is voorzien van een blauw metalen plaatje, dat voortaan gemeentelijke monumenten zal sieren. De witte bakkerij is één van de panden, die door het Gelders Genootschap voldoende historische waarde is toegekend om als gemeentelijk monument aangemerkt te worden. En gelukkig hebben de Hulshofs zich niet tegen deze aanwijzing verzet, zoals nogal eens gebeurt.

*Achtergevel. Vroeger de voorgevel met uitzicht op de Hagen.
Foto: A. Hulshof*

Waarom een (gemeentelijk) monument?

Het Gelders genootschap schrijft over het pand o.a. het volgende:

"Het object is een goed voorbeeld van een uit de historische bouwtraditie voortkomend fors pand met een afwijkende hoofdvorm, van vroeg 19e eeuwse of oudere oorsprong" en "het bezit een gave hoofdvorm en een overwegend goed bewaard gebleven karakteristieke materiaaltoepassing en detaillering".

Als stedenbouwkundig criterium wordt genoemd: *"Het object is onderdeel van een historisch gegroeid stedelijk gebied en speelt daarin een belangrijke, beeldbepalende rol".*

De voorgevel is hoogstwaarschijnlijk niet origineel. Het lijkt erop, dat deze tussen 1875 en 1900 een burgermanscachet heeft gekregen. Waarschijnlijk een teken, dat het de toenmalige joodse eigenaar, Lehman Elzas, als koopman goed ging, wat hij dan ook wilde laten zien. Tenslotte, de 19e eeuw was de eeuw van de vooruitgang, en, aldus de impressie van de schrijver J.A. Klokman, die op zijn voetreis van Doetinchem naar Enschede in 1851 ook Eibergen aandeed: "Zoo ergens, dan is de vooruitgang in den Achterhoek hier in dubbele mate merkbaar",

Het Gelders Genootschap beschrijft de voorgevel als volgt:

"De voorgevel is opgetrokken als een boven het dakvlak uitstekende gepleisterde lijstgevel van twee bouwlagen met classicistische vormelementen als een schijn-blokkenverband op de hoeken. Het hoofdgestel is ook oorspronkelijk niet volwaardig uitgevoerd en sedertdien nog vereenvoudigd.

De rechthoekige vensteropeningen zijn van uitspringende en geprofileerde geboorte- en sluitstenen voorzien en van gepleisterde lekdorpels (wij noemen dat vensterbanken). De gevel was oorspronkelijk symmetrisch opgezet met vijf vensterassen beneden en drie vensters boven. Later zijn de twee linker vensters door een winkelpui en een ingang vervangen.

De middeningang met terugliggende originele dubbele paneeldeur met gietijzeren levensboom in het bovenlicht is gehandhaafd. De kleurtoepassing is niet historisch verantwoord."

De drie bovenramen passen symmetrisch in de gevel. Van binnenuit is te zien, dat het middelste raam vroeger waarschijnlijk bestond uit twee naar binnen draaiende ramen of luiken, waardoor men goederen, in dit geval gelooide huiden, kon ophijsen naar de welhaast 200 m² grote zolder.

De achtergevel is opgebouwd uit donkerrode, waarschijnlijk veldovenstenen.

De muur is gemetseld in kruisverband, zoals met veel eensteensmuren van toen (zonder spouw) het geval is. De vlakverdeling van de achtergevel, drie grote ramen, een deur en een raam van een opkamertje, doet zeer harmonisch aan. Rustgevend om naar te kijken vanuit de net zo rustgevende tuin midden in het dorp tussen de huizen.

Het Huis als Bouwwerk.

Volgens Eibergse vaklui, zegt Anton Hulshof, wijst de afdruk van de gebruikte voegspijker in de voegcement erop, dat de achtergevel uit dezelfde tijd kan stammen als het muldershuis bij de Mallemse watermolen en de kerk te Zwilbroek, dus midden 18e eeuw.

Het zadeldak rust op de rechtopgaande gemetselde zijmuren. Er is dus geen sprake van oud houten gebintwerk, waarop het dak rust, zoals nog vroeger het geval was. De V-vormige middenspanen van het zadeldak steunen in het midden op een muur, die van voren tot achter het benedenhuis in twee helften verdeelt. Handig bedacht, want het huis staat op zo'n breed grondvlak, dat de twee zijmuren één zware overkapping niet hadden kunnen dragen zonder uit te zakken door de zijwaartse druk.

De Bewoners. Veearts-Joodse kooplieden-Slagerij-Bakkerij.

Het huis heeft veel bewoners gehad en is het enige pand in Eibergen, dat nog de sporen toont van de joodse bewoners, die er van 1835-1920 in woonden.

Uit wat Anton Hulshof weet en wat er in het gemeentelijk archief is te vinden, is duidelijk, wie er sinds 1822 in dit huis hebben gewoond. Van 1822 tot 1836 werd het bewoond door Willem Jacob Bouwmeester, die veearts genoemd wordt. Na diens vertrek werd het betrokken door Lehman Elzas, afkomstig uit Borculo, kort nadat hij was gehuwd met Sara Bachrach, wier ouders in Eibergen woonden vlak bij de hervormde kerk. Ze kregen samen vijf kinderen, Abraham, Weijnand, Marcus, Sophia en Jacob. Nadat Sara in 1856 overleed, huwde Lehman in 1857 met Rosita Themans uit Oldenzaal. Uit dit huwelijk werden nog twee dochters geboren: Femia en Betje.

Lehman overleefde ook zijn tweede vrouw, die in 1868 reeds overleed. Hij zelf stierf in 1888 op 77-jarige leeftijd.

Zijn zoon Marcus werd toen hoofdbewoner van het pand. Staat Lehman Elzas in het gemeente-archief genoteerd als looijer, Marcus wordt lederhandelaar genoemd. Deze, geboren in 1845, trouwde met Leentje Serphos, geboren in 1850 te Enschede en uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren, drie dochters en twee zonen, onder wie een Lehman, die we later tegenkomen als leerlooier of handelaar in huiden in Zutphen, met wie de fa. Prakke te Eibergen, die immers ook in leer deed, wel eens zaken deed.

Op 31 december 1901 overleed Marcus Elzas, nog maar 56 jaar oud.

Zijn vrouw vertrok in 1904 met de kinderen, die nog niet het huis uit waren, naar Zutphen. En daarmee eindigt de geschiedenis van de joodse familie Elzas in Eibergen.

INTERC. TELEFOON No. 7.

Eibergen, 5 Januari 1917.

FIRMA L. ELZAS.,
ZUTPHEN.

Mynheeren,

Gaarne zullen wy Uwen uitersten prijs vernemen voor 1 huid **DIK ZOOLLEDER**, met kop en klauwen, onder opgaaf van levertijd.

In afwachting,

Hoogachtend,

De Nederl. Fabriek van Leder en Dringamen,
voorheen GEBRS. PRAKKE.

Uit deze kaart blijkt, dat de zoon van Marcus Elzas, Lehman, in Zutphen de handel in leder had voortgezet. Hij woonde daar in de Marschpoortstraat volgens de adressering van de kaart.

Het huis, dat inmiddels het huisnummer 147 had gekregen, de huisnummers wisselden nogal eens, kreeg toen nieuwe bewoners, n.l. Kieuwe Zion, een uit Polen afkomstige jood, gehuwd met Hanna Meijer, afkomstig uit Schüttoorf uit Pruisen. Deze Kieuwe Zion, had zich in al 1868 in Eibergen gevestigd. Waar precies, is niet duidelijk.

Kieuwe Zion had een zoon, Migels, die in 1909, na getrouwd te zijn met Betje Gans uit Winterswijk, het huis van de barbier Wilhelmus Antonius te Nijenhuis in de Groenlosestraat wist te kopen en daar een manufacturenwinkel begon. Dat was het begin van de modezaak Zion, die daar tot 1973 gevestigd bleef. Thans is daar de sportzaak "Cameleon" gevestigd.

Kieuwe Zion bleef in de Grotestraat wonen. Hij overleed in 1910. Zijn vrouw werd toen hoofdbewoonster. Het huis was nog lang niet leeg. De winkelbediende Jacob de Vries vertrok pas in 1913. Dan woonde er nog bij haar in een zekere Imam Isaak Modiefsky, een jood van Russische afkomst, die tot 1912 voorzanger was in de synagoge. Toen vertrok hij naar Nijmegen.

Het langst bij haar in woonde haar zoon Hona Zion, die blijkbaar de manufacturenhandel van zijn vader na diens dood voortzette. Hij huwde in 1916 in Pruisen met Elise Jakubowsky, afkomstig uit Koningsbergen (in het toenmalige Oost-Pruisen). Deze twee vertrokken in 1920 naar Altona, een voorstad van Hamburg. Moeder Hanna Zion was inmiddels in 1917 naar Groningen vertrokken, aldus de gegevens uit het gemeentelijk archief.

Wie de oorlogsgeschiedenis van de familie Zion volgt, ontdekt, dat zoon Migels zijn oudste dochter Hanna had vernoemd naar zijn moeder Hanna Meijer. Deze Hanna werd in 1943 met haar zes weken oude baby in Sobibor vergast, na in Neede in handen van verraders gevallen te zijn. Juul Zion, de laatste firmant van de firma Zion, werd naar zijn grootvader Kieuwe Zion genoemd, die zijn Poolse voornaam maar had veranderd in Juul.

In 1920 waren dus de laatste joden uit het huis in de Grotestraat vertrokken. Het was inmiddels gekocht door Herman Kedde, een slager, die sinds 1912 in Eibergen woonde op de Hemstea bij Wilmerink.

Tot 1954 kende iedereen het huis als de slagerswinkel van Kedde. Toen werd het gekocht door bakker Te Nijenhuis en sinds 1964 kent iedereen het pand als de banketbakkerij van Anton Hulshof, die het op 23-jarige leeftijd waagde, een eigen bakkerij te beginnen.

Huwelijksfoto van Migels Zion en zijn vrouw Betje Gans (uit Winterswijk).

Migels Zion was van 1903-1920 voorzitter van de Joodse Gemeente Eibergen.

Migels overleed in 1936, zijn vrouw kwam om in Sobibor in 1942.

Herinneringen aan Joodse Bewoners.

Het huis is inmiddels het enige in Eibergen, dat nog zichtbare herkenningstekens bewaart van joods leven!! Dubbel waard, zuinig op dit pand te zijn.

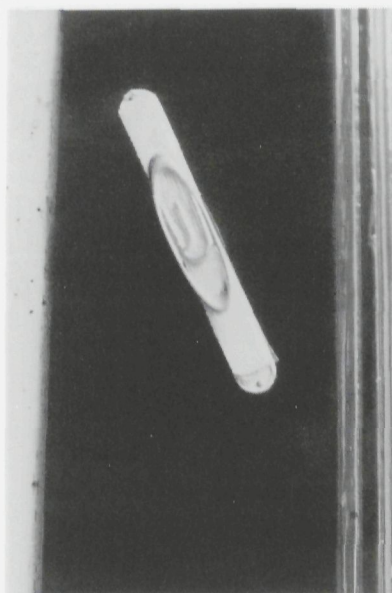
Gezien de verfraaiing van de voorgevel zullen de Elzassen destijds wel tot de welvarende burgerklasse van Eibergen hebben behoord. Ze namen ook een belangrijke plaats in in de joodse gemeenschap van Eibergen.

Immers, het was Lehman Elzas, die namens het joods kerkbestuur in 1847 een brief richtte tot het gemeentebestuur van Eibergen, "om een stuk grond, afkomstig uit de verdeling van de markegronden, ter grootte van twee roeden af te staan van den Hagen binnen Eybergen gelegen...naast den tuin van A. Simmelink, waarop een kerkgebouw gebouwd kan worden".

Elzas woonde ideaal om toezicht te houden op de synagoge. Vanuit zijn tuin hoefde hij alleen maar de Hagen over te steken en hij was er.

En ook Lehman's zoon Marcus was een tijdlang voorzitter van de Israëlitische gemeente van Eibergen, zoals blijkt uit een brief van 1898 aan koningin Wilhelmina ter gelegenheid van haar inhuldiging als koningin.

Na hem zou Migels Zion voorzitter worden.

Memuza aan de voordeur.

Mezuzas

Op de deurposten naar de woonvertrekken heeft Hulshof weer de mezuzas laten aanbrengen. In enkele oude kozijnen is nog de afdruk van vroegere mezuzas te zien. De nieuwe zijn uit Israël afkomstig. En de mezuzas aan de voordeur is door iemand van joods huize met een joods ritueel aangebracht en gewijd.

Een mezuzas (het woord betekent letterlijk: deurpost) is een kokertje van metaal, hout of ander materiaal, waarin zit opgeborgen de perkament of papier in hebreuws geschreven tekst van Deuteronomium 6: 4-9, die begint met: "Luister, Israël, Jahwe is onze God, Jahwe alleen" en dan oproept "de geboden die ik u heden voorschrijf, in uw hart te prenten" en eindigt met het voorschrift: "Grif ze in de deurposten van uw huis en op de

poorten van uw stad". Men treft dan ook in het huidige Israël in haast alle hotels de mezuzas aan op de rechter deurposten van elke hotelkamer. Joden gaan de kamer niet binnen, zonder de mezuzas aan te raken.

Loofhuttenfeest.

Eén van de belangrijkste joodse feesten is het Loofhuttenfeest. Het duurt een week; het begint vijf dagen na de Grote Verzoendag. Dit jaar bijvoorbeeld valt Grote Verzoendag (Jom Kippoer) op 30 september en het Loofhuttenfeest duurt van 5-12 oktober.

In Israël ziet men dan, hoe de mensen hutjes van takken en palmbladeren op het platte dak hebben gemaakt en daarin een week lang bivakkeren in hun vrije tijd. Het loofhuttenfeest begon en eindigde met een heilige samenkomst. En daarbij hoorde het voorschrift, dat men zeven dagen lang in een hut moest gaan wonen, zoals het volk Israël na de bevrijding uit Egypte veertig jaar zwervend had doorgebracht, wonend in tenten of loofhutten. Later werd het tevens een oogstfeest, want het werd gevierd na de inzameling van de vruchten, de opbrengst van de akker, de dorsvloer en de wijnpers. Zoals in ons land sinds 150 jaar de oogstdankdag ook in de kerken is ingevoerd.

Ook in ons land vierden de joden Loofhuttenfeest. Maar, vanwege de wisselvalligheid van ons klimaat kon men begin oktober er niet op rekenen, dat men in een hutje van takken gemaakt, in de tuin kon zitten.

Bij Hulshof weet men te vertellen, dat Elzas achter op de zolder een loofhut had; daar is nu een kamertje. Bij goed weer hadden ze ook wel een hutje in de tuin, in een tuinhuisje, dat inmiddels plaats heeft gemaakt voor het chocolade-atelier van Hulshof. En wie zich neerzet in de tuin onder de veranda van dit ateliertje, kan zich voorstellen, hoe vredig men daar vroeger in de loofhut zat.

De tuin is vroeger groter geweest. Ze grenst aan het pand van café De Libertijn. Volgens Hulshof is dit oorspronkelijk winkelpandje vroeger gebouwd door Zion. Gezien het feit, dat De Libertijn dezelfde kapconstructie heeft, is het niet onwaarschijnlijk, dat Zion in de voortuin van zijn huis een kleiner huisje bouwde aan den Hagen. Hij zorgde er wel voor, dat hij van zijn tuin een doorgang hield naar de Hagen en de synagoge.

Van Boerenhuis van toen naar chocolade-atelier van nu.

Het interieur van het huis ademt op veel plaatsen nog de sfeer van vroeger dagen. De woonkamer aan de achterzijde heeft een wand van oude bedsteedeuren, mooi van vorm, geschilderd in motief van eikenhout. Achter die deuren blijkt zich nu de slaapkamer te bevinden. Enigszins verhoogd, zoals ook de bedsteden waren. Deze bedsteedeuren en de foto's van achtergevel en voorgevel doen vermoeden, dat het huis oorspronkelijk is opgezet als een boerenwoning met de achterzijde naar de straatkant, zoals zoveel huizen destijds.

Wat nu achtertuin is, was destijds voortuin, die uitkwam op de daar nog onbewoonde Hagen.

De lijstgevel aan de straatzijde en de winkelfunctie van het huis (na 1920) camoufleren voor een deel de oorspronkelijke indeling van het huis.

De voorkamer, met een mooi gestucadoord sierplafond, vraagt om een onderhoudsbeurt. En de vloer is hier en daar slecht. Een oud huis vergt veel onderhoud, aldus Hulshof. Bovendien hellen de vloeren enigszins af naar de voorkant, zodat de soep scheef in bord of kom staat. Dat is best wat hinderlijk. Maar wie van dit huis houdt, zoals Hulshof, neemt dat op de koop toe.

En de winkel staat vol verleidelijk chocoladewerk, dat in Eibergen zijn weg naar de consument blijkbaar gemakkelijk vindt. Zo gaan oude bouwkunst en moderne banketbakkerskunst in dit unieke Eibergse pand hand in hand.

Eibergen, juni 1998

E.H. Wesselink.

Met dank aan de familie Hulshof voor alle informatie en rondleiding door hun huis en archivaris H. Nijman.

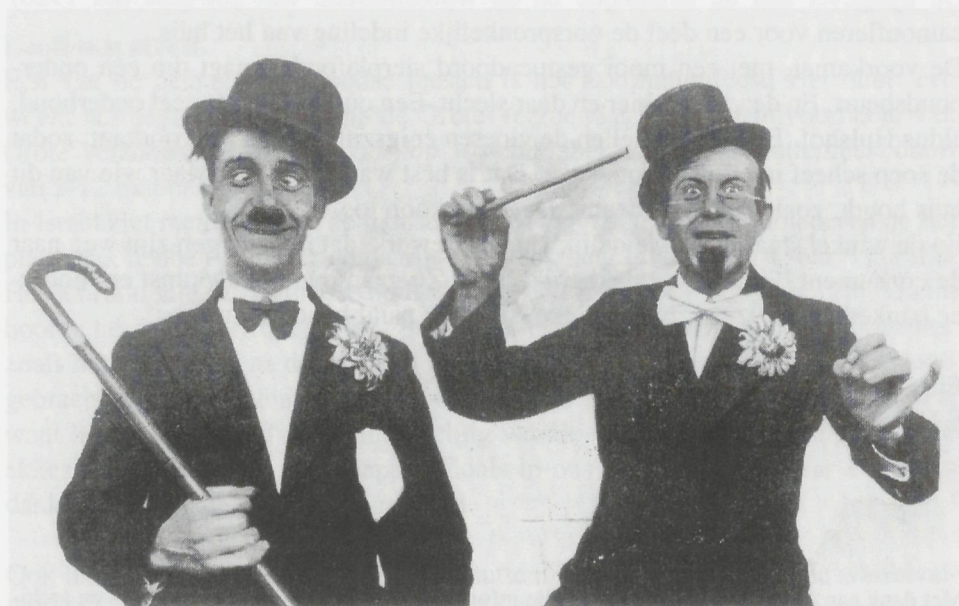
Scheppels Mankzaod

Excelsiorrevue.

Wi-j schriefte dit joor 1998. Wi-j hebt vantjoor een heleboel gedenkdage oet joorn, woorvan 't joortal an 't ende een 8 hef. En veur mi-j lig een versjen oet 1938 oet den eersten revue van Excelsior, dat op 8 december 1908 is opgericht. Dee revue worden opevoerd in de gymnastiekzaal van de olde schole op den Hagen. 't Wier zo'n succes, dat de revue joorenlang haoste het hoofdmenu was van het Eibergse amusementslaeven. Niet in het minst deur de beide komieken Herman Schuurman en Eit Timmermans. Ik plaatse dan ok moor een foto van disse mansluu derbi-j. Oldere Eibargsen zölt ze nog wel kennen. De verhalen komt dan vanzelf. Misschien heur ik dee dan ook nog es. Veur een volgend Old Ni-js?

Dat dee revue nog bi-j wat mensen laeft, bliekt wal oet 't feit, dat mi-j iemand den tekst van 't openingslied van too bezorgd hef met de bedoeling, dat in Old Ni-js te plaatsen. En dat dook dan bi-j disse gelaegenheid moor, ok al is 't niet in 't dialect eschreven en dus wat vrömd mankzaod. 't Kump niet oet grotmooders höfken, zöw maor zeggen. Maor, 't is vant joor feest veur Excelsior en dan kieke wi-j een keer neet zo nauw.

I-j mot ok nog wetten, hoo zo'n vers oetevoerd wodden. Der was een witten dook aover de lengte van 't toneel espannen, met gaten der in as een notenbalk en deur dee gaten zag i-j dan vanoet de zaal de gezichten van de zingende "revue-girls".

Kent u ze nog? Duo Eit Timmermans-Herman Schuurman van de Excelsiorrevue

*Goeienavond, dames heren, goeien avond allemaal.
We komen hier om u te amuseren in deze zaal.
Want nu is het tijd voor 'n beetje gezelligheid.
Bij het feit, dat hier heden wordt herdacht.
We vragen aandacht voor het jubileum van Excelsior.
Nu na dit dertigjarig bestaan,
willen wij u wat vertellen gaan.
Hoe of het groeide, bloeide,
hoe het humoristisch u verteld
in deze revue saamgesteld.
Eerst klein zijn zij begonnen.
op het muzikale pad.
De instrumenten moesten er wezen
maar er was geen cent in kas.
En daar werd wat op gevonden
dus dat kwam voor elkaar.
Toen kwam de naam,
of het harmonie moest zijn of fanfaar.
Nee mensen, wij willen u niets verklappen,
de lol is er dan af.
We zien het liefst geen tranen, maar wel een gulle lach.
En gaat ge straks huiswaarts henen na afloop van dit feest.
Dat dan het algemeen gezegde is: 't Is werkelijk mooi geweest.*

Now gans wat anders. Ok een herinnering. Een gedichtjen van J.Kupper, bi-j olderen onder ons bekend vanwege zien gedichtjes in Onze Gids. 't Geet aover den karktoorn en is doorumme misschien now wel toopasselijk, noo den toorn al een paar maond in de steigers steet, en 't wark moor neet veurdan geet, umdat ze 't der maor neet aover eens könt wodden, hoo 't leidekken noo eigenlijk edaon mot worden. 't Is toch wat. En den hane steet door moor te wach-ten, tötte weer op zien vertrouwde plaetsken mag staon um met alle winden met te waeien. Da's neudig, want hee mot ons vertellen, oet welken hook de wind waeit en da's vake maor wat makkelijk, aj dat wet. Heel vrogger is den hane op de torens ezet um een soort wachter te waezen, die waarschouwen veur 't kwaod, dat van alle kanten kommen kan; maor ok as veurbode van 't lech, dat 't duuster zol vot jagen en luu, dee kwaod wilt, zoas struukrovers en staeldersvolk. Daorumme mosse naor alle kanten draeien können, want 't kwaod kon ja van alle kanten kommen. Kerkvaders as Ambrosius en Prudentius hebt al zo umstreeks 't joor 400 een hymne emaaft op de hane as symbool van Christus. Vrogger warken ze in de kärke völle met symbolen. Wi-j bunt door neet meer bi-j grootebrach. Now 't gedicht van Kupper.

Den Olden Toren.

Heel in de wiede dan zee'j um al staon,
A'j dichter bie'j komt, ku'j um ok heuren slaon.
En dan zee'j opens as in een flits
Ne ranken slanken torenspits.
Hee steet tussen de beume zo an de kant,
Kik aoever de Barkel en ons mooie Achterhookse land.
Hier is de plaatse, waor Willem Sluiter hef elae'fd en ewarkt.
En in woord en geschrift völle mensen hef estarkt.
Aoever disse streek hef meister Heuvel ontroerend mooi eschreven,
Hee hef 't laeven van dee tied zo machtig weer kunnen geven.
Onder den klokslag wont noo nog ne man, kalm en bedaard,
Hendrik Odink, den zovölle oet den olden tied veur ons hef bewaard.
Al eeuwen lang steet daar onzen stoeren olden toren.
Oet kalk en zand en steen en holt geboren.
Zelf bun ie'j zonder laeven, dat is jao zeker waor,
Maor ie'j slaot den maotslag van 't laeven
al meer dan viefhonderd jaor.
Staat er dan nog maor eeuwen,
verweerden toren met oewen slanken spits.
Trotseerder van storm, hagel donder en blitz.

J.K.

*'t Haentjen van den Eibargsen toren.
Weer as ni-j, glimmend van een dun
läögsken bladgold.
In 't echt is e 80 x 80 cm groot.
Wi-j hebt 't nao-emetten.*

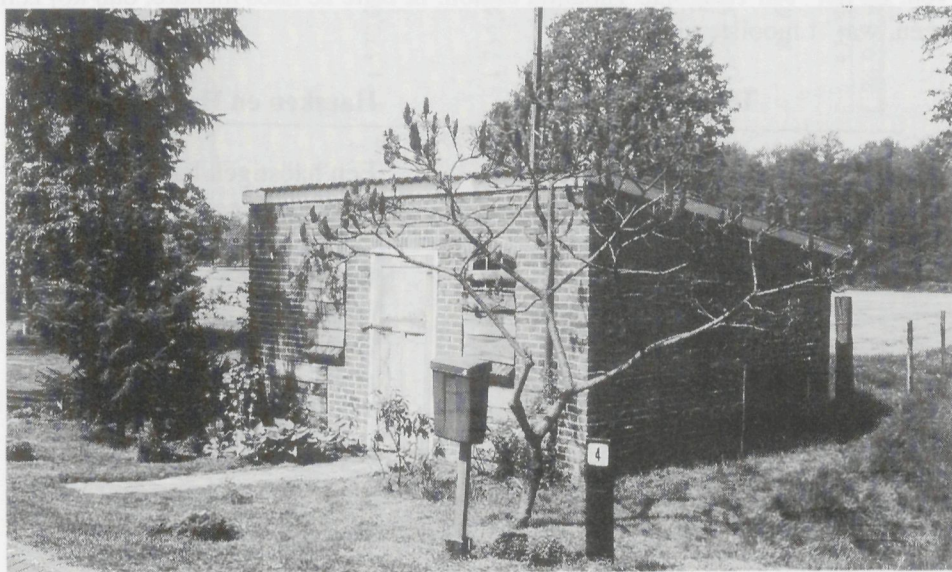
Polderdieke

't Wordt disse kere een wanne vol riemwark. 't Volgende geet aover een vrouw, die veur den oorlog bi-j alle Eibergenaren bekend was: Hendrika Aleida Lammertink. Ze was geboren in 1864 in Lochem en kwam in 1911 in 'n Hölterhook te wonnen. Ze was gescheiden van eurn man Meijerink en wonnen hier samen met enen Albert Punt in een old keetjen van een huus en later in een soort kippenhok op het erf van de familie Schut an 'n Hagensweg . 't Bouwsel hef ok now nog een huusnummer, zoaj op de foto könt zeen.

Dieke ging as een landarbeider den boer op. Too ze older worden en 't zwoore wark neet meer an kon, ging ze het dorp deur en de omgeving met negotie. Wat ze te verkopen hadde, lei in een mande in een kindewagen. Dat was eur vervoermiddel. Bakker Steinkamp zat een volle mande as beginkapitaal op eurn wagen en vanaf dee tied was Polderdieke, zoat ze enuumd worden, een vertrouwde figuur in de straote. Ze was een wandelend ni-jsblad. Maor an laster dee ze neet. Ze is heel old eworden, 87 joor. Ze is in Daeventer estorven, in 1951.

(uit: "Kent u ze nog, de oude Eibergenaren" door G.Odink 1974)

Gerrit Vrieze, dee as kind kort bi-j Schut an den Hagensweg wonnen, hef ooit as naober 't volgende gedichjen op Polderdieke emaaht.

Kippenhok of woonhuis? Dit was het nieuwe onderkomen van Polderdieke. Het is nog steeds een postadres met brievenbus: Hagensweg 4. Foto: G.W. Vrieze.

Veur den Oorlog

Un broen en rimpelig gezichte,
zolt- en pepperkleurig hoor,
zwatten scholdoek, leege klompe,
kiek es an: zo geet ze door
met een olden kinderwagen
iezersn rae, dee knarpt deur 't zand
en un helen vrach nagosie
bliejmeudig naor den eersten klant.

As ze 's meddags weer in hoes kump
wat zeg ik: hoes? Een hoonderhok!
dan zit Albert door te wachten:
dèn kan neet meer, dèn is op...
As iej vraagt: "Wee is dee vrouwe,
dee zo langs de waege geet?"
Dan buj vrömd; de buurte wet wal
dat ze Polderdieke heet.

En as afsluting nog een gedichjen van Gerrit Vrieze met een aardige woordspöling. Oorspronkelijk had e 't in 't ABN (algemeen beschaafd Nederlands eschreven. Zo hef 't in 't dagblad Tubantia estaon. Ik zette ze naos mekare, dan köj zelf zeen, waj 't mooiste vindt.

Tevergeefs

Met snelle sprongen
haast de haas zich
door de hei.
Honden blaffen,
schoten knallen
en het haasje
dat is hij.

Haesken en Haasjen.

Een häöstigen haze
sprongk as een dwazen
deur 't bleuiende heet.
Dat was toch wel zunde:
tegen hagel en hunde
heelp 't hardlopen neet.
Hee was 't haasjen.

Alle inzenders, bedankt. 't Was toch weer een mooi kleddeken mankzaod.

Hennie Wesselink, Hondevoort 22, Eibergen. tel. 0545-471866

N.B. 't Gedichtje "Tevergeefs" werd door dagblad Tubantia bekroond en opgenomen in de rubriek Krantjuweel. 't Gedicht "Veur den Oorlog" stond in Onze Gids van 2 maart 1984

Historische Kring Eibergen Jaarrekening 1997

INKOMSTEN			UITGAVEN	
Contributies	f 18.530,00		Ledenadm./ Secretariaat	f 1.033,81
Vooruitbetaalde contr.	- 6.480,00		Algemene ledenvergadering	- 882,50
Nog te ontvangen contr.	- <u>350,00</u>		Kosten acceptgiro's	- 346,50
	- 25.360,00		Kosten Old Ni-js nrs.30,31,32 en index	- 19.873,48
Vooruitontvangen 1998	- <u>3.790,00</u>	f 21.570,00	Monumentendag	- 1.754,55
			Excursie	- 639,40
Monumentendag	- 1.754,55		Veldnamenonderzoek	- 44,81
Excursie	- 580,25		Kamer van Koophandel	- 61,00
Opbrengst Filmfestival	- 225,00		Rente	- 152,52
Losse verkoop publikaties	- 1.135,10		Diversen	- 1.172,36
Rente	- 1.140,56		Afschrijving computer	- <u>1.000,00</u>
Diversen	- 81,61			<u>f 26.960,93</u>
Nadelig saldo	- <u>473,86</u>			
	<u>f 26.960,93</u>			

Eibergen, 22 april 1998.
Joh. Baake, penningmeester

BALANS 1996			
Kas	f 342,59	<u>Reserveringen:</u>	
Bank	- 22,17	- Leesapparaat	f 1.000,00
Spaarrekening	- 30.421,39	- Themanummers	<u>- 3.000,00</u> f 4.000,00
		Vooruitbet. Contr.	- 6.480,00
		<u>Eigen vermogen:</u>	
Computer	- 1.000,00	per 31 dec. '95	f 17.404,14
		Voordelig saldo '96	<u>- 3.902,01</u> - 21.306,15
	<u>f 31.786,15</u>		<u>f 31.786,15</u>
<u>Toelichting:</u>			
Voorraad Boeken	f 858,50		
Verkocht in 1996	<u>- 858,50</u>		
	0		
Computer	f 2.000,00		
Afschrijving 1996	<u>- 1.000,00</u>		
	f 1.000,00		

BALANS 1997			
Kas	f 333,24	<u>Reserveringen:</u>	
Bank	- 1.388,06	- Leesapparaat	f 1.000,00
Spaarrekening	- 26.550,99	- Themanummers	<u>- 3.000,00</u> f 4.000,00
		<u>Contributies:</u>	
		Vooruitbet. contr.	f 3.790,00
		Nog te ontvangen	<u>- 350,00</u> - f 3.440,00
		<u>Eigen vermogen:</u>	
		Per 31 dec. '96	f 21.306,15
		Nadelig saldo '97	<u>- 473,86</u> - f 20.832,29
	<u>f 28.272,29</u>		<u>f 28.272,29</u>
<u>Toelichting:</u>			
Computer	f 1.000,00		
Afschrijving 1997	<u>- 1.000,00</u>		
	0		

Eibergen, 22 april 1998.
 Joh. Baake, penningmeester

